

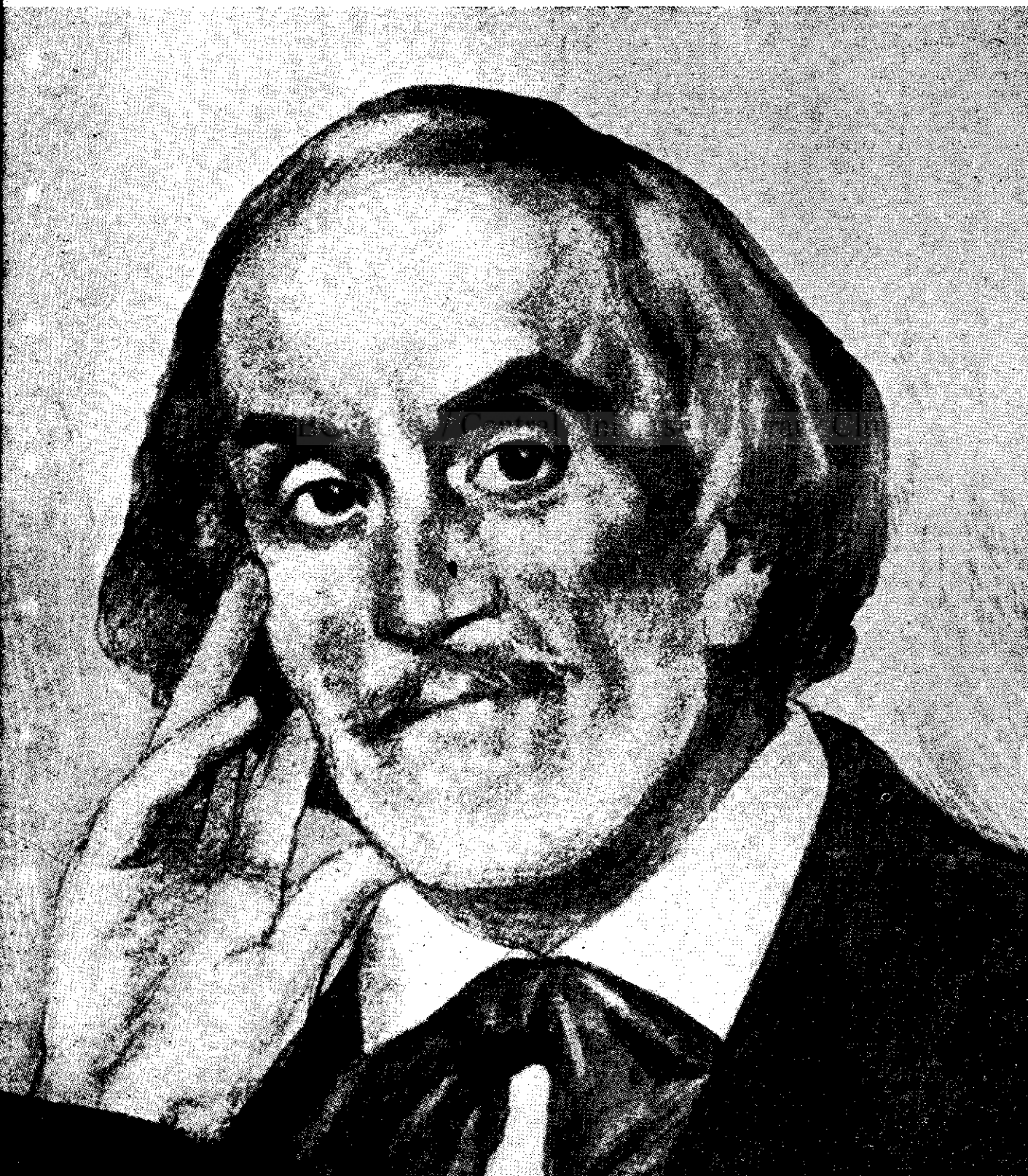
196084

Universul Literar

Anul XLVI Nr. 2

5 Ianuarie 1930

5 Lei

ORIGORE ALEXANDRESCU

C t i t o r i i

GRIGORE ALEXANDRESCU

de ION FOTI

A fost un suflet destinat durerii. A avut, ca și La Bruyère, veșnic în față imaginea neputinței sale, căci meritele lui n-au fost răsplătite și n-au fost îmbrățișate de întreaga lume și nici gândurile sale. Mizernia l-a păscut din urmă. Din fiecare pas ce-l făcea în viață, în fiecare cunoștință găsea prilej de durere. Așa se întâmplă cu toți oamenii, a căror situație lumească, e mai prejos de marile lor talente. Se închid în ei, se desinteresează de tot, devin pesimiști, inconsolabili și mai cu seamă, mizantropi. Atunci îi cuprinde o patimă, teribilă și ruinătoare pentru ei, creațoare și primumitoare pentru sufletul omenesc și dezvoltarea lui. Căd în lumea dorinței nebune și a visului.

Cuprinși de patima curiozității de a ști tot, devin adevărați „măncători de cărți”. Citeșc cu furie orice. Toate elementele din natură, cu și profunde minții, le caută ca material pentru viitorale lor construcții.

Își făuresc apoi, cu aceste elemente, o lume a lor -- e lumea fanteziei. Din visările zilnice și aprinse li-se dezvoltă puterea creatoare, din citirile neconținute germinează stilul -- și astfel într-o zi, confundat în reverie, prinde o nuanță, un simbol al lucrurilor, care se identifică cu întreaga lui concepție asupra lumii -- a lumii lui.

Aceasta e începutul artei și al științei.

Prin măreția concepțiilor sale, prin frumusețea versurilor, prin diversitatea operei sale neprețuite, Gr. Alexandrescu trece drept unul din cei mai mari poeți ai noștri. Avântu-îi liric ia proporții grandioase; umorui din fabule are o savoare neîntrecută; iar satirile și epistolele sunt unice în literatura noastră.

Sufletul ideilor de libertate, avântul de individualizare a societăților, începuseră să străbată și în principalele dunăre, cu drepturile încălcate de dominațiunea turcească seculară, subjugate și strivite sub călcăiul tuturor năvălitorilor, cu conștiința amorfă de groaznică tiranie a stăpânilor de o zi, a aventurierilor de toate zilele. În întunericul vast, în mijlocul desnădejdiei care cuprinsese toate sufletele nobile, ca o stea salvatoare, în vârtejul nebul al vremurilor de atunci, se ridică pe orizontul României, sfioasă dar însuflețită de cel mai mare ideal, înflăcărea apostolilor de peste Carpați. Din colibe cele mai modeste ale satelor, din ceardacurile cele mai luxoase ale boerilor, izbucneau lumini de speranță, de încredere pentru mult încercatul nostru neam. Cădelele binefăcătoare ale credinței în noi, în viitorul nostru, tremurau din ce în ce mai strălucitoare și mai sigure, prin ceața superstațiilor, a neștiinței, a stăpânirii carbe și a durerilor. Așa au mijit zorile noilor vremuri în țările românești. Soarele Apusului care a lăminat mințile acelor, care l-au vizitat, acest Soare palid, ce într-o zi de iarnă, se ivise și pe la noi, la început arătându-se din culmile Carpaților și mai târziu, ascuns în inimile tuturor, ca focal sacru al

lui Prometeu, lumina întreaga generație nouă și cultă. Și în ferveora arzătoare a tinerilor de atunci, în visările lor tinerești și dezinteresate, toate energiile se cheltăiau pentru ridicarea poporului năpăstuit. Nici un gând meschin, nici o idee subversivă și interesată nu alătea din drumul lor pe noii apostoli. Nobila concepție a junelui neamurilor ca și a indivizilor, când nu e croșată nici o jertfă, când nu se ia în seamă nici o oboseală pentru ajungerea țintei reîntipărite profund în toate mințile.

Aceasta e credința curată a celui care a spus muntelui: „urnește-te” și s'a urnit din loc.

În această epocă s'a născut și s'a dezvoltat Gr. Alexandrescu.

În ei s'au intrupat, ca și în toți marii artiști, idealurile și tendințele generației sale.

Mizernia prezentului l'a slăbit să slăvească trecutul, văzut în perspectiva legendei și a depărtării.

L'a evocat în imagini mărețe și incomparabile:

„Ale turnurilor umbre l) peste und
stau culcate,
Catre țărni de-opotrivă se întind, se
prelungesc:
Șale valurilor mărețe generații spa-
megate,
Zidul vechiu al mănăstirii în cadente
il izbesc.

„Dintr'o peșteră, din răpa, noaptea
ese, mă n'presoara,
De pe mături, de pe stâncă chipuri
negre se cobor:
Mușchiul zidului se mișcă, printre
iarbă se strecoară
„O suflare care trece ca prin vine un
fior...”

„Este ora născuturii, un mormânt s'
desvâldește,
O fantomă încarnată din el ese, o ză-
resc,
Ese, vine catre țărni... stă... în
preajma ei privește...
Răul mapoi se trage, munții cărful
își clătesc...”

În speranțele epocii lui, a sufletului său și a inimii sale, gândurile și visurile omenirii de atunci, le-a cântat Alexandrescu în neîntrecutul său poem „Anul 1840”.

Să stăpânim durerea care pe om supune,
Să așteptăm în pace al soartei ajutor,
Căci cine știe oare și cine îmi va spune
Ce o s'aducă ziua și anul viitor?

Măine, poimăine, poate soarele fericii
Se v'arăta mai vesel pe orizont senin,
Binele-ades vine pe urmele mării,
Și o zămbire dulce după un amar suspin.

Și mai departe:

A'n nou! Aștept venirea-ți cu o cerească
lege,
Dacă însă păstorii ce tu ni-ai vezi alege,
Vor fi tot ca păstorii de care-avem destul
Atunci... lasă în stărețe bătrâna tirani.

La darurile tale eu nu simt bucurie,
De înbunătățiri rele cât vrei sunt
sătul!

Ca oamenii îngrozii ai Mileniului,
Europa de atunci în toată revoluțiunii
sociale și preschimbărilor de guverni
toate inimile și toate conștiințele lan-
nate așteptau o oră de libertate și de
mină, de liniște și de siguranță.

Nu ne putem opri ca să citim, în
două strofe, din ale căror versuri s'
creat locuțiuni și maxime în limba no-
stră:

„Cei pasă bietei turme în veci nenoroci
Să știe de ce mând va fi măcelărită
Sau dacă are unul sau mulți apăsător
„După suferințe multe inima se înp-
trește,
Lanțul ce'n veci ne-apasă uităm cât
de greu,
Răul se face fire, simțirea amorțeste,
Și trăesc în durere că'n elementul meu

Citeam de mult în Pouqueville, în ca-
tea sa „Reînvierea Greciei”, un capăt
pe care n-l voi uita niciodată; izbu-
nirea revoluției dela 1821. Martirul Gr.
ciet era înspăimântător. Satele arde-
incendiate de hoardele de bașibuzuc
bisericele erau profanate, preții spânz-
rați femeile și fecioarele necinstite, bă-
bații și copii măcelăriți. Avenă impres-
că se apropie sfârșitul lumii.

Puterea silniciei distruse total. În c-
stare a încoșit atunci credința mar-
tuiră, Dumnezeu al celor drepti se ridică
răzbnător ca un Iehovah.

Clerici deveniseră apostoli, iar arhi-
eii, profeții vremii, orice intemperie
naturii prevestea venirea celui de se-
ca să-și mântue turma. Răzvrății îna-
mați erau eroi, brațul drept al Măi-
tătorului. Din cutremurile de pământ
din glasul pădurilor, din ciripitul pi-
sărilor, din mormurul așvoarelor, di-
freamătul fronzelor, se desprindea gl-
sul Lui măreț implacabil cari incuraj-
pe cei slabi în luptă.

Așa s'a început regenerarea. Dureri
proprii sunt ale omenirii, gândurile pro-
prietă sunt ale tuturor, simți în tine ch-
marea profetului.

Inspirarea ta e atunci divină. Cuvin-
tele tale, izbucnite în mijlocul tunetă
și trăznetelor -- a patimei tale lăur-
trice -- crezi că sunt poruncile lui I-
hovah pe muntele Sinai.

Cântăreții din aceste vremuri cre-
cază neamurile. Nici unul -- fără s-
știe de altfel -- n'a contribuit ca Alexan-
drescu la formarea conștiinței noastre
naționale. Alexandri mai târziu a de-
săvârșit ceea ce au conceput Alexan-
drescu, Kogălniceanu și Nicolae Bălcescu.

În versuri de prozoc a cântat trecu-
tul, ni l'a făcut viu: în satire și în fe-
bule, pline de umor, a biciuit prezentul
l'a prins în figurile de animale, mai ale
cu păcatele lui: L'a incrementat în foi-
că de marmură a artei nemuritoare.

Studiase și asimilase tot ce se înva-
ce vremea lui. Cultura generală a g-
nerației sale o posedă și el. În țăr-

românești, mișcarea lui Heliade și Asachi prindea rădăcini solide în toate părțile sociale. Tinerii nu vorbeau decât de momentul priincios ca să devie eroi. Toți oamenii de seamă se frământau cum să ridice neamul. Infierbântarea era generală.

În așteptarea zilei de înălțarea națională — ca brânduși de sub zăpadă iarna — încolțea idealuri, inflorau elementele de renaștere politică. Speranța tuturor se fonda pe Literatură.

Prin cultura națională, trebuiau luminate conștiințele, trebuiau ogelite energiile. Apăreau reviste: mai ales traduceri, ce se mențin frumoase până azi!

Dar orice mișcare generoasă era înăbușită de zbirii regimului. Așa era pătunel: o vorbă rea la palat, o simplă bănuțală a Consulului, te duceau nejucecat și de adreptul la pușcărie sau cel puțin la o mânăstire, fără a ți se permite să vezi altă figură decât aceea a păzitorului! 2)

În acest caz aventurile sufletului trebuiau potolite, aluziile prea directe învaluite în haina simbolică a fabulei și a apologetului.

Crescut într'un mediu, în care libertatea spiritului era înăbușită, având de suferit ca om cele mai mari mizerii, cu natura sensibilă ca o harță eoliană, chinuit de fantezia marelui artist, care trăia în el, Gr. Alexandrescu a considerat viața cu un martiriu. E de un pesimism iremediabil. Nu sunt rare versuri ca:

„Așa fără îndoială, amara mea viață,
Dacă m'e pentru mine nisip neroditor,
Ce vară îl usucă și iarna îl îngheață
Și nicio flăcăie n'afle sărmanul călător!” 3)

E chinul romanticului, închis ca într-o colivie, care se zbate necontenit neavând orizonturi de fericire nici el nici pentru țara lui. Cât timp prisosul tinereții năvălea puternicului suflet, căta vreme deziluziile vieții nu-l abătuseră încă din drumul idealului lui, spre „Mekă sfântă”, poezia lui se revărsa în accente lirice de o putere fără seamăn. Versurile lui păreau un fluxiu maestros care desfășura tainele divine, necunoscutul fascinat al imaginației unui poet mare.

Dar sufletele, ale căror coarde sensibile sunt prea întinse, inimile cari sunt receptori tuturor ecurilor ce vin din lumea de durere, fanteziile aprige cari doresc realizare arzândă a tot ce ele concep; cei ce doresc cu foc înfripirea în viața binelui și a frumosului, toate aceste caractere de artiști, când trăiesc într-o societate înapoiată, cu apucături ratinate de tombatere — ei cari au visat idealul politic al republicelor antice, ei cari au citit, cari au sorbit și au trăit de mii de ori viața marilor căpitani și a lui Napoleon cel Mare, în special; ei cari s'au culcat triști citind în Plutarh, sinuciderea lui Caton din Utica, a lui Brutus și Cassius; ei cari au suferit așa de mult simțindu-se înveninați, în tot corpul, când asistau citind la moartea libertăților grecești și romane — ne putem închipui ce se petrecea în sufletul unui atare artist când Pașii Rusciului și ai Vidinului dădeau ordine la București și Iași, când o șleahță hrăpărească de străini și de indivizi inconștienți, distrugea toate energiile națio-

nale, prăpădeau, cu organizația lor in-chizitorială și banditească, poporul, storceau viețile și averile neamului.

În viața publică nu-i puteai combate, neexistând libertate politică, prin polemică și mai puțin — foaia și-era pe dată confiscată și, pe deasupra, infundai și pușcări. Atunci ca răcorire sufletească, temându-se de a-și înăbuși propriul său avânt, Alexandrescu s'a gândit să scrie fabule. În ele a concentrat concepția sa nobilă asupra lumii, a personificat pe parvenitul nătarău și obraznic în „Boul și Vițelul”, pe saltimbacul politician, viitorul Farfuride în „Vulpoiul predicator”, pe iocritul sânguinat din „Șoarecele și pisica”; ne-a prezentat pe vânătorul de neam, Coadă de topor, pe onela străinilor în „Toporul și Pădurea”; ne-a prezentat pe degeneratul imbecil cu pretenții aristocratice în „Pisica sălbatică și Tigru”, etc.

Toată această galerie de vicioși, toate aceste defecte, fond uman etern, sunt mai ales contemporani lui. Stilul este de o conciziune și de o puritate atică în toate fabulele. Multe versuri din fabulele lui au trecut ca maxime în limbă. De pildă:

Printule în loc de plată

Ași pofti ceva curcanti,

(Vulpoiul predicator)

Nu siliți natura, veți fi neplăcuți

Cu talentul care nu sunteți născuți.

(Măgarul răsfățat)

Cotoiul cel smerit

E omul ipocrit.

(Șoarecele și pisica)

Ba să-ți cați de treabă, că mândrește

trântea,

S'a schimbat bovrul, nu e cum îl știu...

(Boul și Vițelul)

Și așa mai departe.

Opera de încercare literară, sunt satirile și epistolele îninate după marii clasici francezi. Conțin fragmente admirabile. Satira e condusă cu un umor, cum nimeni nu l-a avut la noi.

Alexandrescu este marele predecesor al lui Caragiale, Eminescu și Vlașuță în acest gen literar.

Epistolele lui sunt cele mai bune în literatura noastră. Dar nu aici stă valoarea extraordinară a lui Alexandrescu. El este înainte de toate, un poet liric de primul rang și cel mai mare fabulist al nostru. În „Epistola către Vacărescu” spune:

Aplicarea îmi lipsește și n'am darul însemnat.

A strica și a preface câte sunt de îndreptat.

Era neglijent. Nu corectanțiodată. În cele mai frumoase lucrări ale lui sunt părți care ar fi putut să lipsească. Rima de cele mai multe ori e slabă; iar ritmul nici nu-l observa.

Greșala lui Alexandrescu a fost că a admis dela început versificația franceză, bazată pe metrica versului și pe cezură, și pe ritm.

Ritmul iambic și trohaic, caracteristic poeziei noastre populare, datează dela Alexandri mai cu seamă. Această neglijență, însă, a lui capătă un farmec neîntrecut în fabule, unde anumite lungimi, anumite repetiții intenționate toate, multe schimbări de ritm sunt în natura personagiului descris. Fabulele lui Alexandrescu sunt de o variație înepuțătoare. Nu obosec niciodată. Dar ceea ce

la el nu s'a dezmințit niciodată, este o putere uriașă de inspirație.

Dotat cu o fantazie fără seamă, a relatat în imagini incomparabile scene din natura situațiilor tragice, cum numai câți-va aleși ai omenirii le-au putut întrevădea și intruchipa. Citiți în această privință „Anul 1840”, „Umbra lui Mircea la Cozia”, „Uciagașul fără voce”; „Căinele soldatului”; „Rugăciune”, în cari bogăția sufletească se mărită cu noblețea imaginilor. Iar ca să vă faceți o idee de ceea ce e sarcasm și umor sănătos, citiți minunatul său „Răspunsul cometei”.

Tânara generație, amestită de romantismul — ce e drept superior și scris într-o limbă incomparabilă — al lui Eminescu, a lăsat cam în umbră memoria unuia dintre cei mai puternici, dintre poeții noștri.

Greșile lui de altfel, fără importanță, și inevitabile acelei epoci, au fost în așa fel exagerate, încât i se aduceau scăderi revoltătoare operei marelui poet; iar acei cari de-alia dacă se mai pot zări sub umbra lui impunătoare, au trecut drept ceea ce n'au fost niciodată...

Greșile lui de altfel, fără importanță, și inevitabile acelei epoci n'au pus pe poet la locul cel merită iar acela al lui Gr. Alexandrescu, în literatura românească este considerabil.

ION FOTI

NOTE BIOGRAFICE

S'a născut în Târgoviște, la 1812. Vine ca școlar sărac în București urmând în școala lui Vaillant și a lui Eliade. Viața lui ni e cunoscută din „Scrisorile” lui I. Ghica.

A îndurat multe, înainte de a face cunoștința lui Ion Ghica.

„Se ivi, pe banca din fund, lângă perețe, un tânăr — parcă-l văd! — înfășurat într'un surtuc cafeniu, oacheș, foarte oacheș, părul negru, sprâncenele groase imbinat, ochii căprui și scântecitori, mustața îi muja pe buze”.

Așa l'a cunoscut Ion Ghica. Era un tânăr minunat, cu o memorie extraordinară. Citise mult. Știa tragedia întregi pe din afară. Studia clasicismul greco-roman din traduceri și cel francez, și se adăpase la izvorul puternic dar turbure al romantismului.

A fost ofițer, și-a făcut serviciul la Focșani, Demisionează. Se întoarce în București unde e arestat din cauza atitudinii lui bicioasă față de stăpânirea rusească. La 1842 călătorește, cu I. Ghica, la mânăstirile din Oltenia. A fost funcționar la poștalnicie, director la departamentul credinței, ministru interimar, în fine membru în comisiunea centrală dela Focșani, Aici se îmbolnăvește, iar, la 1885, moare. E îngropat în București.

SCRIERI:

Eliezer și Neftali, poemă, trad. după Florian, Buc. 1832. (Cuprinde și poezii originale).

Alzira, trad. după Voltaire, Buc. 1835. POEZIILE ale d. Gr. Alexandrescu. Buc. 1838.

Meropa din Voltaire, Buc. 1847;

Suvenire și impresii, epistole și fabule, Buc. 1847.

Meditații, elegii, epistole, satire și fabule, Buc. 1863.

Poezii albastre după Lobluray, Buc. 1873. (După G. Adamescu). I. F.

1) S. Marcovici făcuse traduceri admirabile.

2) I. Ghica: Scrisori către Alexandri.

3) *Adio la Târgoviște*

P O E Z I E

PETERDI ANDOR

STELELE TALE, DOAMNE!

*Frumoase's ale tale stele, Doamne,
Când noaptea pe pământul mut coboară,
Argintu-și cerne luna în văzduhuri
Și codri-i poleește
Ca'n basmul fermecat de-odinioară.*

*Sunt blânde ale Tale stele, Doamne,
Privirea lor e zîmbet și lumină,
In nopțile'n tristețe'mbrobodite
Le sorb în ochi privirea
Și-amarul meu din suflet se alină.*

*Sunt bune ale tale stele, Doamne,
In vecinica lor pace ard senine,
Nu le'ntinează-a patimilor pată,
Nu blastămă și nu plâng
Și pururea aproape sunt de tine.*

*Doar noi ne-am depărtat de tine, Doamne,
Bieți rătăciți pe-o stea rătăcitoare,
Și înjosim prin ură și prin crimă
Ale vieței clipe.
De-aceia ne ajunge a ta muștrare !...*

I. U. SORICU

AMURG DE TOAMNĂ *)

Fântânile 'nserării pe strămbele poteci
Din zări revarsă galben nămol de raze reci.

Tășnesc șuviti bronzate spre depărtări de aștri
Și se 'nveșmântă 'n slavă dumbrăvi de vechi jugăștri.

Prin rariști largi de luncă prin boarea timpurie
Se deapănă de-avalma fulgi albi de păpădie...

Trec moleom fulgi în zare... trec roiuri moi de seamă
Și pier ca niște vise ce 'n seară se destramă...

Mesteacănii pe dâmburi de mâl în relief
Mijese cu foi de camin și trunchiuri de sidex...

Iar vântul ce se stânge pe mlaștini și pe gloduri
Psălmodiază venii ghîrlande de prohoduri...

Pe-un luminiș de aur ce-alunecă 'ntre crângi
Clipsec în vraja serii dutoasele tălângi,

Și cum s'aud arare din larg, par că se 'ngână
Cu scârțâitul leneș din vale la fântână...

Cu horbote de-aramă curg spornicii de ape
Și 'n vaduri la 'ntunerie vin ciute să se-adape...

Trei ploși ce stau de strajă pe maluri într'o rână
Plâng frunze reci în pâlcuri iar râul le tot mână...

..Târziu... pustiul nopții cu pulberi de cărbune
Pe larguri și pe-amurguri un străiu de doliu punc...

Și 'n liniștea de veacuri, ce-i singura stăpână
Un cântec stâns... departe... tresare 'n văi la stână...

GABRIEL DRAGAN

*) Din volumul : „Trofee de aur“, ce va apărea în curând.

EMANUEL DIMITROV *)

SFÂNTA CATERINA

Tu vezi rănile mele deschise de o nouă salvă,
Valurile-mi spală rănile, o sfântă Caterina.
Tu vezi zăpada proaspătă și promoroaca albă,
Promoroaca lacrimilor mele, o sfântă Caterina.

Pădurea se mișcă în somnu-i de iarnă,
Crucea mea ! Crucea mea aici crește, o sfântă Caterina.
Lăcrămăază departe 'n Apus soarele de iarnă,
E râna mea deschisă, o sfântă Caterina.

In românește, de N. CREVEDIA

1) Poet bulgar contemporan, născut în 1888. Bucata
față parte din „Antologia poezilor bulgari“ ce va apărea
toamna aceasta, în românește.

DEPĂȘIRE

Neliniști colbăite, în râu spre infinit;
Prin neguri milenare, de veșnicii înfrânt;
O clipă de'ndoială și — cântul răsvrătit
Mi l-am ivit în albă ispită de pământ.

A piuit tăcerea în unul, sau în doi?
Surd a căzut o frunză în suflet, ori afară,
Și-a prins-o'n, palme aspre și pline de noroi,
O cerșetoare slută, flămândă și murdară.

... Mijeste caldă noaptea : păcatul e aproape.
Dorința șerpuieste ca fumul în cămin;
Otrava se 'mpletește cu visul copț, în pleoape,
Și-ascult cruzimi de junglă sub zâmbete. Amin !

TR. IONESCU

FETELE CRAIULUI GER

— POVESTE DE DECEMBRIE —

de LUCREȚIA PETRESCU

Depart, dincolo de toate așezările oamenilor, spre întunecatul miază noapte, se întinde nesfârșită, recea împărăție a craiului Ger. Acolo câmpul e întotdeauna înflorit cu albe flori de chiciură, iar pe ele în loc de turme de oi se văd umbilând nenumăratele turme de urși albi ale craiului.

În mijlocul împărăției, pe stâncile de gheață a unor munți înalți se ridică semet și mândru palatul crăiesc nesfârșit de mare. Ferestrele de gheață subțire strălucesc la lumină ca niște diamante; de strașini atarnă în loc de glicină, țurțurii albi ai chiciurii înflorite, iar acoperișul de țiglă albă și sticloasă te lasă să poți privi prin el cerul.

Și acolo în palatul acela minunat locuiesc de mii de mii de ani, poate chiar dela zidirea lumii, craiul Ger, care e mereu tânăr și care totuși bătrân a fost în totdeauna. O brazul lui e neted și proaspăt ca al unei fete, iar firele bărbiei lungi și albe strălucesc la fel cu țurțurii de chiciură de pe acoperișul palatului lui.

Nevastă-sa crăița Iarna, cu toate că și ei i s'a argintat de mult părul, e încă mândră și frumoasă cu rochiile și maramele ei albe. Iar cât desure cele trei fete: Geruța, Zăpada și Neaua, cred că nu e fată de crai pământean, vrednică să le stea alături ca frumusețe.

Toate au un păr subțire și atât de bălan, că strălucesc ca o beteală albă. Toate au ochi luminoși albaștri ca luciul apelor înghețate și toate poartă rochii usoare, lucitoare și subțiri, de parcă totuși din care au fost țesute ar fi fost tras din mătășitele de chiciură ce spânzură pe la ferestre.

Și toți: craiul, crăiasa și fetele locuiesc singurateci acolo în palatul lor, fără a avea oaspeți vreodată decât re verii lor: Viscol, Crivăț și Promoroacă, crai bărbos, ursuzi și venic pe drumuri. Ei ocolesc împărăția în lung și în lat și aduc împăratului Ger stiri de peste tot și din îndărăt norocilor.

Dar odată pe an îl carăinde și pe craiul Ger dorul să plece să mai cutreere lumii să mai vadă oameni.

Și punând să inhame pe cei mai puternici urși albi la carul de argint și cristal pornesc într-o zi craiul și crăiasa și scoboară spre miază zi spre noroioasele împărății ale oamenilor. Înaintea lor, drept crăiței cari să le vestească sosirea, pornesc Viscol pe cerbi și Inaripati și Crivăț pe carul tras de vulturi. Și fiind din lungi strămbite vestesc pe unde trec sosirea craiului Ger. Sosire care, ca să mărturisesc drept nu făcea întotdeauna bucurie în împărățiile pământenilor. Poate că sunt vinovați și crăiții, cari aspri și sălbateci pustiesc tot în drumul lor, de-ți vine să plângi jalea și pustiul codrilor și câmpilor, pe unde au trecut.

Și craiul Ger și crăiasa Iarna vin în urmă în rădvanul lor și aruncă nevoiașilor din cale bănuți micișori de argint.

Apoi acolo unde au poposit întind convoaie de troene și prin să se ridice în grabă palat frumos la fel cu acela pe care l-au lăsat în îndepărtata lor împărăție.

În lipsa lor fetele, cât au fost mai mici,

rămase singure, se jucau frumos pe pajistea albă cu mingi de omăt își împleteau cunuri din fulgi ce cădeau înfloriți și scuturați într-una din grădinele de sus ale craiului văzduhului; sau alergau să prindă în brațe și să mângâie vreun ursuleț alb, precum mângâie copiii noștri un miel luat din turmă.

Dar iată că s'au făcut și domnițele mari, și când au vrut să plece părinții lor în lume, atâta au plâns și s'au rugat fetele să meargă, să vadă și ele împărății și oamenii, că împăratul a stat și a chibzuit mult cu crăiasa ce trebuie făcut. Poate că și bătrânul crai era bucuros să le mai poarte și prin lumi și să le mărite; dar câte cuprinsuri cutreerăse până acuma dânsul nu întâlnise încă voevod să-i placă și să fie pe potrivă fetelor lui.

Înmuțat totuși da lacrimile fetelor, care lunecau în boabe înghețate dealungul obrazelor atâta de frumuse, le-a făgăduit craiul, că în anul acesta are să le iec și pe dânsese.

Și a trimis mai de înainte pe craiul Crivăț și Viscol să le clădească locuința mai mare și mai arătoasă acuma în preajma celor mai de seamă dintre împărățiile rămăntene.

Și a umblat mult Viscol și Crivăț să găsească loc potrivit.

Au umblat mult și au cercetat ținuturi, palate, codrii și munți. Și mănioși că nu le plăcea nimica, mergeau pe la răspântii, urlau prin codrii, țiuiau prin ogeacuri.

Apoi în goana nebună a cerbilor inaripati și a vulturilor plecau în altă parte. În sfârșit după ce au ocolit nu știu câte împărății și cuprinsuri s'au oprit pe vârful unui munte înalt, înalt ca nici un picior omeneșc nu cutezase să-l urce; și acolo Viscol și Crivăț bucurosi că văd stâncile acoperite cu pajiste albă la fel cu aceia din împărăția Gerului s'au apucat să clădească palatul. Suflau numai și vrăjite zidurile se încheagau pe dată.

Dar când palatul alb s'a ridicat isprăvit pe stânci, un șugubăt de vânt călduț venit din vale s'a apucat să-i surse temelii. Furioși atunci, Viscol și Crivăț au luat întreg palatul, l'au ridicat pe umeri și l'au înălțat de pe stânci mai sus în cer, pe podeaua norilor aflați acolo. Și fiindcă știau, că norii sunt mereu umblători și nestatornici, au legat palatul cu lanțuri grele de toatele cerului. Și stătea așa palatul alb și sclipind de lumină aprinsă, spânzurat de cer, ca un măreț candelabru.

Și mulțumiți apoi au pornit Crivăț și Viscol să înștiințeze pe împărat, că palatul e gata și luminat și împodobit și așteaptă.

Și a pornit alaiul craiului dela miază noapte urmând pe drumurile văzduhului carele grele trase de urși și plutind ușoare carele domnițelor trase de lebede. Și fără de popas, după zile și săptămâni au ajuns la palatul spânzurat sus de grinzile cerului.

I-a plăcut mult împăratului locul ce fusese ales și le-a plăcut și domnițelor, căci din înălțimea aceea puteau vedea totul în șapte împărății împrejur.

Și s'au așezat acolo cu toții iar dom-

nițele dela ferestrele palatului priveau în jos spre locuințele și curțile crailor de pe pământ. Apei aci veselo, umpleau palatul de râsete și jocuri, aci triste își cântau în doine restriștea și aleaul.

Și oamenii au început miraji să se întrebe ale cui sunt glasurile ce cântă așa frumos în văzduhul neumbat, de deasupra norilor? Iar când se înopta priveau și mai miraji la mîile de lumină ce licăreau ca stelele în candelile de argint din palatul spânzurat de cer al craiului dela miază noapte.

Dar domnițele Geruța, Zăpada și Neaua nu s'au mulțumit dela o vreme să cânte numai și să se joace. Cum văzură într-o zi niște tineri crai pământeni gonind la vânat pe poalele muntelui, s'au amoretat de ei și au început să le trimită cu niște fulgi mici răvase albe de dragoste. Și atunci prinții toți din jur și-au pierdut liniștea și somnul visând la frumoasele domnițe ce se zăreau câteodată jucându-se albe pe coama norilor din fața palatului și ale căror glasuri se auzeau uneori limpezi și curate ca niște harpe ale văzduhului.

Și mulți tineri atunci s'au hotărât să meargă acolo sus să le ceară sau să le răpească și să și le facă soții și împărăteșe. Dar craii pământeni nu puteau ajunge până la ele. S'aroi și Viscol și Crivăț vegheau bine. Poate fiindcă și ei le iubeau în taină, or poate fiindcă știau că domnițele atâta de gingase nu ar putea fără primejdie să scoboare pe pământ.

Asa că îndată ce tinerii îndrogostiți ajungeau cu trudă mare, să urce stâncile de gheață a muntelui, Crivăț și Viscol suflau peste dânsii atâta de tare, că îndată îi schimbau cu cai cu tot în stane de gheață, ce rămăneau împletite acolo. Și în scurt muntele era acoperit de stane, iar în fie-care palat o împărăteasă își plângea feciorul pierit fără de urmă.

Sus domnițele, care priviseră întâi cu atâta bucurie cum se urcau spre culmi craii tineri, acum plângeau și și frângeau mâinile privind-i țepeni înghețați unii în picioare alții prăvăliți cu cai lor pe stâncile colțurate ale muntelui.

Iar Crivăț și Viscol mănioși și neadormiți goneau toată ziua și pustiau cu suflarea lor întreg ținutul. Și de snoima lor ascunse în vizuini stăteau vietățile toate, până în ziua când Promoroacă aduse aminte Craiului, că vremea ar fi să se întearcă în recea lor împărăție acasă. Și s'au gătit iar de drum, cu tot plânsul fetelor, care tot mai nădăduiau poate, să vadă urcând spre ele fără primejdie vre-un frumos fecior de crai pământean.

De a doua zi a pornit alaiul îndărăt spre miază noapte și cu toate că mergea urcând într-una a fost ajuns și mai curând ca la venire, atâta gonea aprig pe de lături și suerau bicele — Crivăț și Viscol. Acasă îi aștepta neclintit palatul, florile de chiciură, pajistea albă pe care umblau slobode turmele de urși.

Și-au trecut iară zile, săptămâni și luni. Fetele erau tot triste. Nu se mai jucau pe pajiste cu mingi de omăt, nu și mai împleteau cunuri de flori albe, nu

mai striveau în dinți răsând hobitele coapte de chiciură. Așteptau nerăbdătoare zilele când tatăl lor va porni iar cu ele spre miază zi, către împărățiile unde trăesc atâția frumoși feciori de crai.

Dar Viscol și Crivăț sfătuiseră alt fel. Și l-au tras de partea lor și pe blândul dar prostuful Promoroacă. Și într-o zi câte-și trei învesmântați mândru au venit la Craiul Ger să ceară pe cele trei domnițe, să le fie lor neveste. Craiul și Crăiasa s'ar fi învoit poate, căci vedeau că greu vor găsi alți gineri pe potrivă, dar fetele atâta au plâns și s'au rugat să nu le mărite încă, să mai meargă încă odată spre îndepărtate împărății de la miază-zi. În cât la urmă înduioșat împăratul le-a făcut și de data asta voia.

Și de cum zoderul curții a citit pe cărți că-i vremea, a și poruncit împăratul, să se gătească alaiul. Mai cu mult mai lung de data asta. Isi luaseră domnițele care întregi de vesminte și marame să se împodobescă. Isi umpluseră simețe cu acule și nodoabe, căci gândeau tainic bietele, că poate și-or afla pe acolo norocul și vre-un crai tânăr o putea să se înalte până la ele.

Și atâta de bucurioase și-au rezăsit palatul atârnat de cer și l-au umplut îndată cu lumini și nodoabe cu cântece și zvon. Apoi în strale mândre au așteptat dornic pe la geamuri.

Dar nu s'au mai arătat nimeni. Or că Viscol și Crivăț țineau bună pază ridicând mereu troiana or că tinerii crai năvălitori luaseră acum învătătura de la cei ce zăceau încă pe culmi — stane înghetate, că nimeni acum nu mai urca în sus — cu dor, spre ele cărarea atâta de primejdioasă.

Și treceau zilele, nopțile, săntămănille și lunile așteptând și cutremurându-se că acum vine vremea să se întoarnă acasă iară. Triste și plânse își cântau câte odată dorul cătesii trele. Și harpe și laute le însoteau cântecul.

Într-o zi s'au nemerit să le audă cântecul feciorii Craiului Senin: Austru, Luceafăr și Curcubeu — feti frumoși nepământeni, ce goneau întrecându-se pe caii lor înarinate. Dar cântecul fetelor l-a oprit odată în loc din roană și vrăjiti narăi au stat să asculte: apoi ușor și revede au urcat podișul norilor și îndrăznet au deschis porțile palatului.

Călăuziti de cântec au intrat în sala unde domnițele cătesii trele, învesmântate în alb și frumoase ca în povesti — zănoale, au făcut deodată văzându-i. Dar atâta negrăbită bucurie li s'au pogorât atunci-a-n suflet. Căci frumoși erau toți trei feciorii împăratului Senin. Pe canetele mândre străngând nițele bălane — coroanele crăcești sclirau de diamante, iar pe umerii înalți le falfăia dulama a-zurte tivită cu dungi în sante fete. Și dornic priveau ei acum domnițele și dornic cătau domnițele spre dănsii.

Dar odată s'au cutremurat întreg palatul și huet mare s'au auzit prin săli. Prinseră de veste Viscol și Crivăț și soseau acum nebuni. Și suflarea mâniei lor dărața tot înainte-le. Cădeau jos candelabrele, cristalul subțire a geamurilor pleznea ca lovit de o mână, se năruiau oglinzile mari cât un perete. Și de huet și de urlat părea că are să se rupă din toarte întreg palatul.

Craiul Ger și crăiasa înlemniseră în jilțuri. Cunoșteau pe craiul Seninului și n'ar fi vrut să lase să i se prăpădească feciorii. Iar de îmblânzit acum mânia lui Viscol și Crivăț nici nu mai puteau fi vorba.

Promoroacă singur mai potolită, dar

supărat și dânsul își pica numai picurile lacrimilor într-o năframă mare.

În vremea asta neținând seamă de spaîma fetelor Luceafăr, Curcubeu și Austru neînfricoșati se pregăteau de luptă. Nu cunoșteau încă înfrângerea — și senini cu săbiile scoase s'au îndreptat spre Viscol și Crivăț cu gândul să-i biruie și să le răpească fetele. Dar cum și cu cine să te lupți? Căci întunecați crai de la miază noapte erau peste tot și nicăieri. Le simțiau numai suflarea înghetată și săbiile lui Curcubeu și a lui Luceafăr păreau că lovesc în gol numai vântul.

Și odată apoi când i-a venit bine s'au năpusit Viscol și l'a prins pe gingașul Luceafăr și l'a aruncat în zări atâta de departe că a trecut pe țărîmul celălalt de unde nu mai poate veni îndărăt nimeni. Acolo a rămas de atunci și nimeni nu l'a mai văzut. Se știe numai că trăeste îndepărtat acolo, căci oricine cuțterând împărăția craiului Seninului poate vedea lucrînd departe diamantul măreț din coroane ce purta Luceafăr în seara aceia.

Și Crivăț când i-a venit odată bine a prins pe bietul Curcubeu și l'a aruncat în zări atâta de departe, că a trecut dincolo — pe țărîmul celalt de unde nu te mai poți întoarce. Se știe numai că trăeste acolo singuratec și i se vede câte odată marginea rotundă a amantiei lui tivită cu dungi în sante fete.

Promoroacă singur nu se lăntase cu Austru. El se trăgea mereu fricos la o parte și-și ștergea într-una ochii plângători și nasul lui cu țurțuri. Așa că Austru în învâlmăseala luptei a putut să fure blînșor pe fata cea mai mică a craiului Ger — pe domnița Neaua și neblăgat de seamă să fugă grăbit cu dânsa de pe podișul norilor în jos pe munte și pe stânci.

Și Ger, Crivăț și Viscol n'au văzut nimic. Dar cum palatul se clătina din toarte și cum se temeau peste de mânia Craiului Seninului, au hotărât îndată plecarea. Au închis îndată pe domnițe în rădvanul lor, s'au înhămat urși albi la carul lui Ger împărat și Viscol și Crivăț slobozindu-și cerbil și vulturii au pornit furtinos spre miază noapte uitând cu totul de Promoroacă, care hotărînd plecase să-și caute domnița.

Cum au fost ajuns în împărăția lor a văzut Ger împărat că-i luseste fata mai mică. Și mult s'a întristat și el și crăiasa. Dar de întors — nu se mai puteau întoarce s'o caute: căci voevodul văzduhurilor — voevod mai mare peste tot, nu le îngăduie să coboare de două ori pe an spre cuprinsurile de la miază-zi.

Craiul supărat atunci s'a hotărât și a dat ne cele două fete. Geruța și Zăpada, lui Viscol și Crivăț neveste și le-a făcut nunta într-o zi la amândouă.

În cinstea miresei tot înutul înflorise alb iar de sus din grădinile văzduhului cădeau mereu flori de lămâie și cais. Dar ce folos! Nimeni nu era vesel. Miresele firave și triste nu se împodobiseră de cât numai cu mărgăritare, de păreau că și-au cusut pe rochi lăcrămile lor înghetate. Și mergând spre biserică ochii lor tristi priveau în fînd spre miază-zi spre împărăția Seninului, unde se zărea departe sclirînd un diamant dintr-o coroană și rotînd tivită în șapte fete poala unei mantii crăcești. Și-și aminteau oftând de frumusețea craiilor Luceafăr și Curcubeu, iar soții lor Viscol și Crivăț le păreau atunci și mai încruntați și mai hârboși și mai aspri.

Nici craiul Ger și crăiasa nu erau ve-

seli. Gîndul li se ducea mereu la domnița Neaua de a cărei soartă nu știau încă nimic.

Iar mirii — cu tot dorul lor împlinit — ar fi putut să fie veseli, când vedeau cum pică și îngheață lacrimile în ochii miresei?

Mănoși — de cum s'a isprăvit cununia le-au dus departe în palatele lor albe și pustii. Acolo tinerele neveste își trec singuratec vremea torcând, țesând și împodobind cu fire moi de argint vestimintele lor și a asprilor lor soți. Se bucură puțin numai când crăiasa-mama lor vine să le vadă: și tustrele se întrebă oftând ce o mai fi de soarta domniței cea mai mică.

Și-n vremea asta ce făcea sara lor Neaua? De cum a scoborit treptele palatului înșotită de Austru a ajuns pe munte: și pe culmi s'a ascuns în niște scorburi de ghiță. Acolo înspăimântată să n'o găsească Viscol și Crivăț stătea tupilată ținându-și suflarea și abia îndrăznind să privească pe frumosul Austru în față. Dar când a văzut pe sus pornind spre miază noapte alaiul cu surorile și părinții, a început să plîngă și a vrut să se repeadă după dănsii și să-i cheme. A trebuit ca Austru s'o țină cu drag de mână, s'o ia înțetșor în brațe. Și sub suflarea lui fierbinte simțea fata cum se înmoaie, cum i se topește toată împotrivirea. Și atunci Austru a vrut s'o așeze pe calul lui înaripat, s'o ducă în vale spre curțile lui. Dar fata l'a oprit înspăimântată. Și-a adus aminte și l'a spus lui Austru, că ei e sortit, că de cum calcă pămîntul, să se topească murind sau întinată, că-și piardă frumusețea. Bietul tânăr nu știa ce să facă. Să rămână și el mereu cu dânsa aci pe culmile muntelui pustiu, nu ar fi îngăduit firește tatăl său — Craiul Seninului. S'o lase nu se îndura, căci era atâta de gingaș și de frumoasă cum nu întâlnise până acum vre-o fată. Atunci au chibzuit s'o adăpostească pe fata într-o scorbură de ghiță a muntelui, iar el să vină la ea mereu și cât o putea mai des.

Și biata fată — din palatul măreț al împăratului Ger a ajuns să stea singurică și pustie într-o colihă mică de ghiță pe care și-o împodobise și dânsa cum putuse cu puține flori de chiciură, ce gărise sălbatice pe munte: și drept ușă pusese niște perdele subțiri de brumă adunate în câte-va dimineți de arăndul. Dar cu toate astea nu era nefericită, căci Craiul Austru venea mereu s'o vadă și dragostea lui sporită o răsplătea de toate.

Dar bătrînul crai al Seninului era tare îngrijat de plimbările astea a feciorului lui. În loc să alerge pe calul lui înaripat, să desfete câmpurile, să înveselească luncile, el își pierdea mai toată vremea pe un vîrf de munte pustiu, și lipsite de suflarea caldă a lui Austru, florile vitaseră parcă să înflorească în schimb umbra în lung și în lat posacul Promoroacă plîngând într-una și căutând domnița. Și de uritul lui nici firul erbei nu cuteza să crească.

Și tot mai îngrijat Craiul seninului a ținut sfat cu bătrînul împărăției lui. Aflase acum și de înstrăinarea lui Curcubeu și Luceafăr, iar o babă vrăjitoare Dochia ce-și urcase turma până sus pe culmi — i-a spus unde își petrece Austru mai toată vremea. I-a spus de fata împăratului Ger, pe care o ține ascunsă într-o scorbură de ghiță și de dragul căreia urcă într-una muntele. I-a mai spus Dochia împăratului, că a zărit și

UN BOER MOLDOVEAN

de CONST. CEHAN-RACOVIȚA

Boerul Gheorghe Negrea — așa se chea — lumea însă îi spunea: conu Iorgu. De blândețe și de bunătațe duminisale, auzise, nu numai în ținutul Sucevii, unde îl cunoștea aproape fiecare, dar mai departe.

Vorba-i era molcomă și dulce: te stăna cu graiul; pe cât de bun era întotdeauna, pe atât de rău la mânie. Fața unci i se întuneca; privirea i se întuneca sub sprincenile arcuite: nu-i stămeni în cale.

La Folticeni venea rar. Era ceva deodată când se arăta în târgul Eșilor. Altfel conu Iorgu trăia o viață retrasă, departe de larva orașelor.

Dacă veneai, cumva, în Ploeni, unde a boerul, nu te mai îndurai să pleci din sat mare, frumos, cu gospodăria veche, vara, ascunse în livezi gânditoare, plopi înalți ce-și clătinau fruntea în apă argintată, iarna, căsuțe timide și tremurau privirea prin ferestrele sclipiri de stele.

Infloreau teii: erai prieten cu boerul: a știut dădea o depeșă. Coborai în oraș Folticeni. Aici te aștepta o trăsură și arcuri moi, cu doi cai înuți. Un român,

cu biciușca în mână, te căuta cu ochii. El te cunoștea cam după îmbrăcăminte iar singur îl cunoștea după înfățișarea feții, cum se uită la călători puțini: doi-trei evrei, câteva cucoane nedormite, cu părul șărlit sub niște pălării sucite pe cap, cum și câțiva țărani duși de carul-cu-foc, cu cine știe ce amărăciuni în suflet.

Românul sfios descoperit, se apropia întrebându-te: „măta nu cumva mergi la boer?”

Afirmativ clătina din cap: te suia în trăsură: telegarii pornia. Treceai repede pe Ulița-mare a Folticeniilor, cu un șirag de o parte și de alta de dugheni tunilate, cu obloane de lemn dughenic cu zidărie groasă și cu ferestre mici. Unde și unde o clădire nouă, trufasă, având aerul că râde de prăvăliile scunde, cu lumină puțină în ele de unde în zădar mai așteptai să se arăte, în prag, jupăul cojocar sau lumânărar, cu privirea bună și îmbrăcat în costumul arhaic.

Târgul liniștit rămânze în urmă.

Treceai prin sate cu pomaturi multe, pe lângă biserică cu clopotniță de lemn, până ce de la o vreme coborai la vale

Românul de pe capră stringea hățurile în mână: rupea tăcerea, întorcându-și fața părțită de soare și crispată de viața necăjită, spunându-ți: „Ploeni!”

Satul se vedea ascuns între două dealuri: prin mijlocul lui trecea pârăul limpede, adumbrit de sălcii.

În capătul satului: curtea albă, bătrânească. Trăsura se opria. Conu Iorgu te întâmpina vesel, întinzându-ți dreapta binevoitor cu „bine ai venit fărta!”

Împreună cu Dumnezeu suia treptele de piatră până în cerdacul mare, sprijinit de stâlpi acoperiți cu iederă.

Câteva zile, în rîptul capului, nu îți dădea voie să te întorci, până ce nu te purta pe toate meleagurile, să-ți arăta câmpul, poenele, sămănăturile, acareturile de pe moșie, zăcănuți: „Amu dacă vrei mă nărăsești. La țară, aici, ce-ai putut să vezi? Sățeni pe cari, voi, cari frăiți în târguri, nu i puteți cunoaște. Aici liniște de multe ori plictisitoare. La oraș e altfel. Cum se deprinde omul. Eu unul nu mă pot despărți pentru nimic în lume de casa asta bătrânească, unde am copilărit. Am atâtea amintiri. Sufletul mi-a aproape de brazdă, de biserică, de țărani cari au nevoie de cuvânt bun și îndrumare. Mulți venind pe la Ploeni, mi-au zis: De ce nu dai jos șindrila înnegrită de vremuri, de pe acoperișul ista țuguiaț și nu-i pui unul de tablă? Ce știu ei, prietene? Ce-ar fi dacă unui țaran i-ai pune pălărie înaltă în cap? Tot așa și caselor, astea strămoșești li-ai schimonosi dacă le-ai introduce în spiritul vremii!”

Și într-o zi te aștepta trăsura la scară — și plecai. Erai departe de sat și tot îți sunau în urechi vorbele pornite din inimă ale boerului: „Vino și altă dată, frate. Aici e bine o frumos!”

Te urmăria privirea bună a ochilor lui și nu-ți esia din auz dangătul bisericuții din sat, în care nicura toată viața cum-pătată și liniștită a unei lumi care se stinge...

Era într-o Duminică dimineața. Parfumul de tei și al florilor din parc se răspândia în aer, ca mirodeniile într-un templu egiptean. Clopotul bisericii vechi răsună ca o poveste biblică de demult. În accentele aramel era duioasă și evlavie. Bătrâna, mama boerului, după ce luase parte, ca întotdeauna, la liturghie, și nu uitase ca gândul ei să se îndrepte la acei cari dormiau sub lespezile de piatră, se reîntoarce în iatac. Conu Iorgu, înfră: îi sărută mâna iar bătrâna îi grai blând: „Tatul tău nu mai este. Și mâine-poimâne închil și eu ochii. Nas vrea să trec la cele vesnice fără ce să te văd însurat. Voichița e bună, e frumoasă. Ea trebuie să fie tovarăsa vletii tale: și copilărit împreună: vă iubiți de când erati mici. Părinții ei ni sunt cei mai buni prieteni. Dorința tatălui tău trebuie împlinită!”

Nu trecu mult și fu nuntă mare cu alai. Dăduia Voichița răcea o domniță. La Ploeni, fericire. Mama boerului o iubia ca lumina ochilor: în casele bătrânești era o floare gingasă, albă, ce răspândia vis și bucurie.

Într-o zi bătrâna scoase din bizacteană de nuc, legată în aur și cu atlaz înăuntru, giuvaericelele. Erau inele cu topaz, cu smaragd, cu rubin, cu fel de fel de

nsa pe domnița Neaua, că e nespus frumoasă, dar că e cu multă primejdie o așa împerechere. S-ar putea ca Austru să fie într-o zi prins și făcut stat de Viscol și Criviț când or veni în târg. Or zvârlit în zări departe ca și ații lui.

Și atunci câmpiile lipsite de suflarea n'or mai putea nici să inflorescă și să lege rod.

Și împăratul Seninului îngrijat și de partea feciorului și de a împărăției lui, dus și a îngenunchiat într-o zi la Craiul Văzduhului, să-i vină în ajutor. Craiul crai i s'a făcut milă. Stia și însul că Luceafăr și Curcubeu ar rămas surghiuniți departe și n'a vrut să se să plece nemângâiat sârmanul tată. I-a poruncit dar Craiului Soare, să răce o ști, să desrobească pe Austru în vraja fetei Gerului.

Craiul Soare, care până atunci ocolise și nutuse muntele acela mohorit de dată, acum și-a schimbat drumul și trimis chiar cercetătoare câte-va dinzele lui aurite, să lumineze scorbura. De se adăpostea domnița. A putut veni și el atunci, ce minune de fată era. Pila Gerului și Soarele s'a îndrăgostit el de dânsu. Chipese, netezindu-și fruntea pe plețele-i de aur în fie care dimineață când urca calea văzduhului și în care seară când scapătă în mare, nu la să-i trimită fetei lungi și galeșe prietene de dragoste, care ar fi trebuit s'o moale îndată. Dar Neaua era îndrăgostită de Austru și de frica Soarelui tot al ascunsă seada acum în fundul coșei de ghiță și nici nu mai îndrăznea să iasă pe afară.

Atunci craiul Soare mâniaș și-a pierdut răbdarea. Într-o zi când dormea fata umbra adăpostită a colibei, a trimis din câteva-raze ale lui, care s'au fuzat printre perdelele de brumă, au înălțat-o ușoară, ușoară către soare. Și nici nu i-a mai știut de soartă. Nu-i plânsul ei necontenit a înrourat o altă vreme câmpiile Seninului.

Și bietul Austru, când a urcat sus muntele și a găsit perdeaua de brumă smulsă, coliba nimicită și fata nicărită nebun a ocolit pe calul lui înaripat în tregul munte, întreaga împărăție. Dar o'a mai găsit-o. Atunci ca să-i afle urma a scoborit văi, a trecut ape, a mișcat frunzele copacilor și aripile norilor. A umflat pânze de corăbii, a gemut, a plâns, a întrebat pe toți și nimeni nu i-a putut răspunde. Și neobosit vrea iarăși să-și înceapă căutarea, până ce tatăl lui cuprins de milă i-a arătat sus pe cer la corul soarelui fălăind usoare maramele domniței. A înțeles atunci Austru și fiindcă nu putea urca până acolo s'a lăsat nădejdea.

Dar fiindcă o iubise atâtea de mult pe domnița Neaua, nu s'a mai mângâiat nici odată și și-a trecut toată vremea vieții lui atâtea de lungi singuratic a lergând pe câmpii, culegând roca florilor, pe mâinile urcându-se în vârtejuri și încercând nebun până își istovește calul înaripat, s'aiungă carul soarelui: desi știe că nu e cu puținiți. Se lasă atunci iarăși pe nământ obosit și suspinele lui mișcă ușor frunzele pomilor și spicele grânelor.

Dar cum e tot tânăr și frumos câte odată în lanurile coapte or pe la fântâni câte o fată frumoasă îi ține dornic calea desvelindu-și sânul. Atunci nemângâiatul se opreste puțin alintă părul fetei respirându-l și o învăluie toată într-o strănsoare caldă. Dar când fata ametețită vrea să i se lase în brate Austru dezamăgit a plecat departe. Nici nu se mai vede. Se aude numai fosnetul mantiei lui târându-se pe frunze. Și nici o fată — or cât de frumoasă — nu se poate lăuda că l'a oprit din drum măcar un ceas lângă dânsu: căci până azi nici una nu l'a făcut să uite pe Neaua domnița frumoasă a Craiului Ger.

Și asta a fost povestea celor trei călăte de la miază noapte, poveste petrecută de atâtea amar de vreme și povestită abia astăzi.

LUCREȚIA PETRESCU

pietre nestimate, erau cercei cu diamanle, erau brățări și broșe. În email și aur filigram. Le dădu tinerei, cu sfatul. „Păstrează-le. Eu le am de la mama; mama de la mama ei, iar bunica de altă bunică. Sunt din vechime. Astăzi nu le mai găsești. Inelul acesta e cumpărat din Veneția. Mama spunea că ar fi fost al unui crai. Uite altul: Acesta, tot mama lui spunea că i-a povestit bunica. Par fi purtat pe deget un străbunic anume State Vitor, căruia turcii i-au tăiat capul la Constantinopol, din pricină că iubia prea mult pământul ista al Moldovei. Asta-i: l-am văzut cu ochii mei, îl purta pe degetul arătător un frate al bărbatului meu, conu Vlad Șubă, mare negustor în Egipt, cu duceșeara lângă Mitropolie. Se slujia de el ca de peccet”.

Și genele bătrânei erau tmede. Conu Iorgu îndată ce avusese un inger ca duzina Voichița, iubia cerul, brazda, tărâni și mai mult.

Dar odată cu anii ce treceau repezi, veni o zi de toamnă, cu ploae mărunte. O îngropa pe bătrâna care înaintea de a muri, cea din urmă dorință i-a fost: „Să nu te despart, Iorgule, niciodată de Plopeni”.

O cobori alături cu lespedea încrustată minunat, din dreapta bisericii, unde li-terele săpate în piatră vorbiau de ctitorul Iancu Negrea, nosterlic la Curtea lui Petru Rareș. A plâns mult Voichița, au plâns oamenii din sat, a plâns boerul fără să-l vadă nimeni, ca un copil, la înconostasul cu candela aprinsă, în lăcucul, unde o viață întreagă mama sa, s'a închinat. Trei zile arama clopotului din bătrâni și-a destrămat dangățul trist.

Firul vremii se desprindea mereu. La Plopeni aceiași viață liniștită. Boerul era fericit lângă Voichița. Avea și pentru ce. S'o fi văzut odată n'o uitai, Subțire, cu ochii albaștri, părul rupt din razele lunii, gura mică, plină de farmec și două gropițe în obraz învâlvite în surâs și vino-încoace.

Boerul desi își ducea viața mult pe câmp, în mijlocul mucenicilor de pe ogoare sau la vânătoare, totuși găsea destulă vreme să stea împreună cu aceia pe care o iubia, istorisându-i întâmplări de la înmuscatul rațelor sălbătice ori cu urși, mistreți sau căprioare. Cucoana Voichița îl înțelegea bine, îi pătrunsesse sufletul, îi cunoștea firea, îi iubia mult.

În liniștea lăcucului cu flori în glas-tre, Voichița săruta de multe ori capul de leu al boerului, cu pletele valvătae, cu barba neagră, răvășită parcă în valuri de răzburare, cu obrazul călit de energie, cu buzele roșii și cărnoase, gata să se smulgă de pe ele cuvinte de bărbăție, cu ochii negri, sclipitori, câteodată parcă de fulgere, și cu toate acestea conu Iorgu, era bun la suflet, era milostiv, creștin în adevăratul înțeles al cuvântului.

Boerul când eșia pe câmp, satul tânjia somnoros. Ceata se ridica de pe văi, de pe iaz și de pe pădure ca un fum străveziu ce se pierdea încet. Răsăritul soarelui săruta pământul. Vitele mergeau la pășune, copii le mânau din urmă, unii cu botul de mămăligă în mână, alții pornind din biciuști cu coade de alun, alții bucalii cu căciuli cât o banită în cap, toți dăscuți, cu cîmăși și țitari de fuior și gălăgioși nevoie mare.

Boerul îi întâlnia: inima-i era plină de bucurie, văzându-i cum se descoperiau; el le zicea: „bună dimineața voi-nicilor de-o schioapă”.

Tărâni știa obiceșul boerului, că el

vino în fiecare zi pe mōșie, sfătuind cu ei. Unul îi lua calul de frâu. Odată boerul dând cu ochii de Moș-Chiriac, îl întrebă: „Cum o duci cu bătrânețile? Ar fi bine să te odihnești la anii dumitale, că slava Domnului ai trei feciori cari muncesc și o gospodărie să trăiască cinci-sase oameni”. Moș-Chiriac, îl privi cu ceva din duioșia cerului albastru: se sprijini în coada sapei, răspunzând domol: „Așa ni-i dat nouă, tărânilor să muncim. Fiecare cu ce știe, și-apoi fără noi n'ar crește holda”. Boerul râdea și Moș-Chiriac asemenea. Apoi conu Iorgu o luă pe marginea lanului. O leliță oncheșă clătina covata cu un copilăș, cântând: „Nani, nani, pușor, că mama te-a legăna”. Boerul, îndreptându-se înspre ea îi grăi: „Ileană, frunza de brăstur, crezi că ajută înmotrița soarelui? Dute la umbră sub saicele de pe malul pârâului doar nu-i peste lume. Măine, să vii la curte să-ți dăresc o vițică pentru norocul copilului”. Ileana îi sărută mâna dreaptă.

Așa era boerul: nu era o nevoie a cui-va să nu o ajute. El botezase aproape tot satul, el cununa, el da perechea de boi la cei săraci, el înzestra fetele sărace. Din pădurea lui se încălziau cei nevoiași. Cu cheltuiala sa se ridica casele nedeterminate ale celor scânțați. El scoatea din toate încurcăturile hănești pe săteni; de aceea rar sat se vedea ca Plopeni.

Brazda-i vorbea boerului. Înțelegea munca secerii în zilele încropite de vară, înțelegea vuetul batozei de la treer, Domniasa se infrățise cu truda aceloră cari legau spicile de aur, aceloră cari clădeau clăele de fân...

Fără Plopeni, boerul ar fi murit.

Cocoarele călătoare tăiau Tările albastre în accente triste. Ele se duceau departe, peste mări și țări, în spre soare-răsare. Pădurea rămânea tot mai pustie într'un suspin de frunze îngălbenite.

În vremea aceasta, sosi la țară, domnul Ion Stavăr. Cum îl văzu, conu Iorgu, se bucură mult. Era prietenul dumisale de demult. „Bine-ai venit, Ionică; crai nou”, cu acestea vorbe îl îmbrățișă.

În după o amiază îi arătă toate odăile, nu știu pentru a câte oară, căci în fiecare an venia prietenul. C'un deosebit interes îi spunea cine este vornicul cutare pictat în ulei sau alt logofăt eternizat în rama de nuc. Deodată se opri mai mult în fața unui portret. Domnul Stavăr simți o strângere de mână din partea boerului. Conu Iorgu: „ghicește, cine-i?” Prietenul nici nu avu vreme când să răspundă, căci tot boerul isprăvi: „E tata, Tata, Ionică! Uite bine parcă vorbește. Suflet mare, prietene! Luptător la 48”. În geana boerului era o lacrimă. Privirea din portret îl urmăria parcă.

Aproape zilnic, amândoi cutreerau lanurile. Vorbind se treziu pe drumuri încuste, uneori în pădurea Plopenilor. Boerul purta cizme peste genunchi, îmbrăcat în haine de sărbătoare, sprinten, deși avea vreo 55 de ani.

Domnia sa, de la o vreme nu se putu să nu zică: „Se poate undeva mai frumos ca aici? În mijlocul tărânilor, lângă pământ, te faci bun. Da' ce știi tu, Ionică! Sufletul tău înțelege viața orșelor mari, Bucureștii au farmecul lor, ciocniri de energii, vâltoarea idealurilor frânte. Filosofia e aici, în largul singurătății”. Și cum istorisea trecea un car

scârțâind ușor. Românul gânditor fața arămie, mergea alături de boii moși, cu coarnele largi. În dreptul roului se descoperi, grăind: „sărut dr ta”. Conu Iorgu îi răspunse: „sănăt. Apoi urmă firul vorbeii: „L-ai vă. Imi sunt dragi ca frății. Ei sunt pă și sarea pământului. Să nu fie a mucenici ce m'as face eu sau, tu, tene, care nu știm ce insamnă ti unei zile de primăvară de când se zește ciocârliă până ce se lasă noap la muncă, pe ogoare? Și cu toată neala lor aproape nimeni nu se îng ște serios de viața pe care o duc, de tinerie-i în care trăesc, de boalele răpun copiii. Școli nu sunt deaj Dreptate n'au. Proprietarii îi specule primarul rău, prefectul așșderea, d tatul om de afaceri și instrănat. Un să ajungem?”

— Așa e, coane Iorgule, răspunse i tenul care îl asculta cu luare-aminte, de ce nu vii de 15 ani în Parlament le susții cauza?”

Un zâmbet de ironie se desprins pe fața boerului:

— Eu alături cu aceștia de azi? I rea de țară înlocuită prin iubirea d faceri? Politică sănătoasă a mea, ac satul meu, să-mi ridic Plopeni!”

Fruntea boerului se încreți puțin pe bar fi durut icoanele triste ale sat sărace în care trăesc tărâni, căci nu grăi nimic. O pată de rubin la asfi Soarele pleca pentru o noapte, să l neze alte tărâni. Dela o vreme ajun în sat. Acum cerul era stropit cu s Luna palidă își împrăștia razele n noroc peste casele ascunse în umbra luceferi în ferestre.

Era atâta farmec în singurătate. C na Voichița îi aștepta cu masa. Oe rile cu mămăligă, brânză cu smântă friptura de curcan și plăcintele mo venesti, aduseră glume, răsete și de terea paharelor cu vin, Domnul Sta prim-oroکورur la Curtea de Apel din curești de mult nu mâncase cu așa tă. Zise: „tămăioș rubin, coane Iorg strănșice plăcinte, coană Voichița”. Jlelca i se întinsese mai tare pe pă cele-i respectabil de holtei tomnatie Boerul adăugă: „Ospăț simplu ca Plopeni, fără gelatină și pateuri, cu din buțile mele”.

Cina se sfârși. Cu toții trecură pra și se aflau în *cutbul mistic*, cum nu boerul odată în stil românesc, cu i bila încrustată minunat.

Peretele de la răsărit plin cu sân suliți, iatagane, săgeți, topoare, căl arcuiri iar în mijlocul acestor vechi palosul trezea amintiri din vremuri demult.

Din tavan atârna lampa mare, cu teva sfesnice cu lumânări aprinse juru-i, ce împrăștia o lumină plăcut această încăpere plină de liniște și te peste cel din urmă lucrșor cu farme trecutului. În ceașta turcesti li se adus cafeaua. Conu Iorgu sta lângă masa mijloc. Dumnealui luă titun cataif o vază de palisandru: tacticos răsuci gara și-o aprinse. Fuma din un chlu lung, terminat cu o boabă mărăciică chihlihar. Domnul Stavăr sorbia din teaua bună, iar coana Voichița, din e în când, își lăsa ochii pe ghergh mic, la care cosea cu degetele-i tran firii.

Boerul care tăcuse până acum, gr „M'ai întrebat, Ionică, pe drum, de m'am retras din politică? Aș avea p multe de spus. Eu am apucat alte i muri, nu ca acestea de astăzi cu i

ravuri urte și cu oameni fără caractere. În trecut era cinste, teamă de Dumnezeu, muștrare de conștiință. — astăzi înșelăciune și despozierea semenului. Politica un mijloc de îmbogățire; speculația ideilor democratice în folosul ticăloșilor. Ei sunt crescut la o altă școală, aceea a bătrânilor, cari dacă nu erau așa de învățați ca patriciții de azi, aveau, însă, o însușire bună: erau curății la suflet, drepti la judecată și cinștiți. Moralitatea nu li era atrofiată. Eram copil de zece ani și'n casa noastră se adunau Costache Negri, Conu Mihalache, Anastase Panu, Colonelul Cuza, ajuns Vodă și alți boeri. Uite chiar unde ne găsim noi, ei sfătuiau ceasuri întregi. Ce vremuri! Ionică, n'am să le uit niciodată! Cu trec doi ani mai târziu, tata parcă-l văd și acum, tata fericit mă luase pe mine și pe mama, la Eși. Coana fost atunci n'am să uit cât o trăiam. Lume puzderie; veselie la fiecare pas. Psih în sărbătoare. Stau și acum și mă gândesc în unele nopți și văd aceea. Clopetele de la biserică sunau duos cum poate din vremea voievzilor Ștefan-cel-sfânt și Vasile Lupu, nu se auziseră așa.

— mai cu seamă clopotul cel mare al mitropoliei. Casele împodobite iar în piața lui Bacalu, horă mare și întinsă cu norodul ce abia începuse în locul cam strâmt. Juca și conu Mihalache Kogălniceanu și Costache Negri și tata... Ionică dragă, ce-a fost atunci... Acum vei pricepe că eu sunt un om vechi și nu pot lupta alături cu vânturii vorbe de astăzi. Eu sunt un om ruginit în ideea față cu moravurile de acum.

— Și conu Iorgu ar fi mai povestit căci i se deschisese inima să spue multe dacă ornice din perete, cu un tablou în ulei, înfățișând pe Napoleon, în fața locului de la Moscova, nu ar fi picurat 12 sunete metalice, urmate de cântecul Marsul lui Bonaparte. De pe buzele coanei Voichița se desprinses vorbele: „E târziu”. Boerul adăugă: „Să ne culcăm, Ionică. După această oră nu întârzim aproape niciodată. Și cine vine la Plopeni, se supune obiceiului de aici! Și răsă. Cu toții își luară bună seara, iar peste scurtă vreme curtea era în întuneric

A doua zi, Duminecă. Boerul se sculă ca întotdeauna disdedimineață. El cutreeră prin ograda curții; se interesă de foarte; intră în grajd, și dintre toți caii, alină pe coana și pe gât pe Soimu, care aștepta cu urechile ciulite, zahărul matinal. Călnii, vreo cinci, se gudureau și ei împrejurul boerului. Trecu și prin parcul altădată plin cu flori, acum cu frunzele îngălbenite și cu tristețea prefăcândeni. Clopotul dela biserică suna melancolic. Mai târziu, aproape de liturghie intrară în locașul de rugăciune coana Voichița, îmbrăcată într-o mantie de mătase neagră, domnul Stavăr și boerul. Interiorul bisericii, cu mirosul de tămâie, era plin de credincioși. Candele aprinse pe la icoane. Ecăreau mistic. Mai întâi femeile smerite și apoi bărbații, în haine curate de sărbătoare își inclinară frunțile în fața boerilor. Boerii se așezară în stranele de stejar, ctitorești. Preotul cânta cu glasul slab și părea sfânt cu barba albă, de câteori apărea în usa altarului. Preotul avea aproape 80 de ani Slujba se sfârși. La anafora veni ră fete, copii, femei, bărbați cu plete, iar la esire sărutau dreapta cuccanei și a boerului. Numai era nimeni. Rămăși ei singuri intrară în altar. Boerul ceru Evanghelia. Preotul cu mâinile tremurânde o ridică dela locul ei. Chipul

conului Iorgu părea mai senin, iar în privire avea ceva blând ca niciodată. Evanghelia avea o învelitoare de piele, cu o iconiță de email în mijloc și alte patru la margini și colțurile legate în aur. Boerul o deschise, întrebând: „Stavăre știi să citești grecește? Uite și ce mândre chenare. D'apoi scrisul de mână cu buchi slavone. Ascultă prietene: „Dăruit-am această sfântă Evangheliă tipărită la mănăstirea Cetățuia, bisericii ridicată de ctitorul Iarcu Negrea vel postelnic la curtea lui Petru Rareș Vodă, eu vornicul Țării-de-gios, Simeon Negrea, ca să rămăie în veacul veacurilor la acest locaș dumnezeesc spre rugă și seceri mânele și afurisit să fie până'n al noulea neam cine va înstrăina sfânta Evangheliă”. Și ce minunată iscălitură cu cerdac de mână dumisale, și Ieatul 1675, la stănta zi a Adormirii Maicei Domnului!”

Melancolia teamnei picura păreri-de-râu din frunzele moarte ce cădeau pe aleea ruginită la curtea cu ziduri groase...

Trecuseră mai mult de zece ani. La Plopeni dispăruseră liniștea, binele și zilele pline cu bucurie cum era odată. Acum lacrimi și desnădejde. Satul aproape pustiu. În ferestre numai lăcrisau luminile în nopțile târzii. Nuntile încetaseră: nici povestile nu se mai auziau în fața jărătecului de pe vatră. Parcă nu fusese niciodată veselie. Bătrânii gârboviți și cu privirea obosite de durera, iar femeile cu ochii plânși, se strecurau ca umbre pe drumurile troenite ale satului. Clorile erocăneau sinistru. Vânătorile cu hăitași încetaseră. Odaile altă dată pline cu farmec, lipsite de voce bună. Boerul trecea prin grele chinuri: era abătut. Citea zilnic gazetele aduse din Fălcieni de câte un călăreț dela curte: dumisale nu-i venea să creadă ce vedea tipărit. Își ducea batista la gene, fuma cu pasiune și ofta. Neliniștit se scula din jalt, cu privirea voină să spintace depărtarea albă și pustie. Suspenele se repetau adânc:

„Voichița, Moldova frumoasă a rămas un petic de pământ. Ostirea invinsă. Boalele o prăpădesc. Moartea sceră cu miile pribeții, iar ostași nu mai încap în țintirime. Bejenie și nenorocire, Voichița, ce s'a ales din țara noastră!... Cu ce greșit-a norodul nostru înaintea Atotputernicului?! Voichița, moșia ni se pierde! Voichița, zile amare!... Și boerul rămase cu privirea pironită în pământ, câteva clipe. Deodată fruntea parcă-i se lumină; privirea i căpătă ceva din energia tinerească, de altădată, grăind nesovăelnic: „Nu, nu se poate, Voichița, nu ne pierdem! Am credință! Nu mai plânge, Voichița!”

Viscolul șuera ascuțit lovind în geamuri iar crengile arborilor părea schelete. Candelele palpăia trist la icoana Maicii Domnului. Cuccana Voichița mai mult o umbră, palidă la față, cu sbărcituri adânci în chipul gingaș, de odinioară, îmbrăcată în negru, cu ochii în Evangheliă. Buzele i tremurau ceva, iar lacrimile se prăvăliau pe obrazul îndurerat. În liniștea iatacului, vorbele ei cădeau ca picături de plumb fierbinte pe inima boerului: „De ce nu mă strânge și pe mine Dumnezeu?! De ce mă lasă pradă zbruciumului?! Iorgule, Prălea al mamei nul vom mai vedea!”

În felul acesta se perindau zilele triste la Plopeni. Nopțile lungi de iarnă grezav de dureroase. Vremea trecea în lacrimi și suferință. Boerul, într-o zi cîti pentru

a treia oară răvașul primit dela o rudă a dumisale de aproape.

„Voichița, auzi ce spune Ieremia, or fi mai bine să ne mutăm la Eși. Acolo sunt și copiii băiatului nostru. Soția lui și copiii au nevoie și de mângăierea noastră în nenorocirea ce i-a cuprins.

— Să plecăm, Iorgule!

Boerul tăcu o clipă, adâncind cu mintea toată nefericirea din juru-le, apoi grăi:

— Să plecăm, dar cum rămâne satul? Femeile desnădăjduite de aci și bătrânii cari au rămas pe la vetre, au nevoie de un sprijin. Să mă duc când au nevoie mai multă de mine? Ce-au să cugete în durerea lor? Rușii și așa își fac de cap, pradă, dar dacă n'oi fi aci? Voichița, ceva din inimă mă opreste la Plopeni să străjuesc în timp de cumpănă aproape de moșie”.

Ornicul din perete bătu ora unal. Din odaia de alături se auziau fragmente de cântece și răsete.

— Ce oameni răi, Voichița, începu boerul indignat. Rușii nu ni-au fost niciodată prieteni. Aceștia's ofițeri de dincolo? Beau toată noaptea, joacă cărțile, nepăsători ca niște animale. Satul a rămas aproape pustiu din pricina lor, — sau tot ce găsește în cale. Uite, ce fac din casa mea, eu care le-am pus tot la îndemână și în loc ca ei să fie cumsecade și să respecte odihna din timpul nopții”.

Cântecole deveni ră mai mult sbierături. Boerul fudios se ridică din pat. Coana Voichița, speriată: „Ce vrei să faci? Te pui cu nebunii?”

Deodată boerul descue ușa și din prag cu elasi-i aspru, zise: „Puteți să fiți mai civilizați!”

Ofițerii rămaseră cu ochii holbați și fețele bîhăve de dăutură. Odaia era plină de fum de țigară, cu aer închis și cu sticle cu vin, răsturnate pe sub masă, pe masă la un loc cu cărți de joc și ruble motofolite.

Înfățișarea energică a boerului le impuse. Câțiva din ei în frunte cu prapoșceac Nechita Nechitovici, scrâsniră din mâsele, c'un murmur de revoltă pe buze. Apoi boerul închise iar ușa și se făcu tăcere. Se auzeau numai șoapte din când în când.

Dela o vreme pe coana Voichița o birni somnul, numai boerul nu putea închide ochii. Își aducea aminte de toate clipele mai însemnate până la vârsta ce o avea aproape de 70 de ani. În preajma gândurilor deodată se auzi o isbitură puternică în usă, și ea fu svărlită într-o parte. Boerul abea avu vreme să sară din pat în picioare și să descarce un foc când în aceeaș clipă Nechita Nechitovici, trase două gloanțe în plin. Coana Voichița, dădu un țipăt de spaimă: „Iorgule!”. Si trupul cald al boerului se prăbrăși. Căzu cu fata în sus, cu capul pe blana de urs, și de pe frunte se prelingeau două suvițe de sânge. Candela licăria la icoane, iar Crivățul afară, urla a pustiu.

A doua zi răsuna trist arama din clopotnița veche. Veneau încet bătrânii desnădăjduiți, veneau femei plângând în năframe și copii, apropiindu-se de trupul rece al boerului, așezat pe năsație, în mijlocul bisericii. Îi sărutau mânele înepenite pe piept și se uitau lung într-o durere muță, la chipul de ceară, cu barba mare, albă, Dormea liniștit.

Boerul Negrea rămăsese pentru totdeauna la Plopeni, lângă ocina părintească...

CRITICA LITERARA

A N U L L I T E R A R

de PAUL I. PAPADOPOI

S'a vorbit mult, în cursul acestui an, de criză. Diferite personalități culturale și politice, numeroși reprezentanți ai scrisului românesc și destui editori și-au dat avizul: ne găsim în plină criză a cărții.

Lucrurile — cred — ar trebui precizate: statistica, în pragul căreia mă găsesc, mi-o impun. Că se poate vorbi și de-o astfel de criză — desigur. Aceasta însă — pedeanțe — ca o urmare naturală a celeilalte — criza economică prin care mai ales proletariatul cetitor trece. Dacă s'ar face un grafic comparativ între această criză și aceea a altor produse nu se va putea ajunge decât la încheerea unui paralelism absolut — deși, la noi, încă n'a pătruns ideea necesității lecturii. În realitate — pentru timpul prin care trecem (când intelectualul nu poate ceta, pentru că nu are cu ce cumpăra, iar bogătaşul nu cetește pentru că vede în aceasta o inutilitate) — lucrurile merg destul de bine încă. Și dovezi sunt destule.

În primul loc avintul cel mare pe care, în fine, și editura românească l-a luat — în ultimul timp Gândiți-vă la numărul restrâns de edituri de dinainte de război, când meseria aceasta în sine era inexistentă, fără alte adaosuri și puneți alături numărul imens de harnici îndrumători ai cărții cari osteneau spre lauda lor și pentru binele culturii românești, în mai toate unghiurile țării și veti conchide ca mine că despre o criză, aici, nu poate fi vorba. Merceana mai departe, faceți o altă comparație: care e calitatea, tehnica tipăriturilor actuale față de aceea de până mai deunăzi?

Anul 1929 e — din acest punct de vedere — dovada vie a celui mai vădit progres. Execuția cărții românești s'a întrecut pe sine Gândiți-vă numai la numărul festiv al „Ramurii”-lor și la „Omajii”-i d-lui M. Dragomirescu, luați în mână orice volum de versuri sau de proză editat de Cartea românească sau de Editura națională Clornei, ceva mai mult — orientați-vă spre oricare din rafturile conținând manuale de curs secundar și veti rămâne surprinși de grăia, deosebită pe care o pun editorii noștri spre a prezenta lumii cetitoare — pe lângă un conținut sufletesc de care ei sunt mai puțin răspunzători — o înfățișare simpatice, dacă nu totdeauna complet estetică — dar, cel puțin o hârtie odihnitoare o conertă occidentală și o literă curată și nouă. E — aici — fără îndoială — și destulă concurență. Fapt cert e că — pentru editura românească — anul 1929 a fost un an productiv și înălțător ca execuție tehnică. Lucrul merită cu atât mai mult să fie reliefat cu cât s'a dat — uneori — prea multă atenție chiar traducătorilor, ba încă unor scrieri care prin nimic nu meritau, nu excesul de zel tipografic care li s'a oferit, dar nici măcar cinstea unei rudimentare înmormântări. E — în aceasta — încă o exemplificare a așa-numitului protectionism editorial prin care — și

anul 1929 a excelat — cași atâția cari l-au precedat.

Și o dovadă decisivă: se poate oare vorbi despre o adevărată criză a cărții în 1929, când singur acest an a văzut perindându-se, la vitrina librăriei, edițiuni noi din operele atâtor scriitori consacrați ca: B. Delavrancea, C. Sandu Aldea, I. Al. Brătescu-Voinesti, I. L. Caragiale, G. Cosbuc, M. Eminescu, I. Creangă, P. Ispirescu, I. Slavici, Al. Vlahuță, I. Budai-Deleanu, Alecsandri, I. Ghico, Al. Odobescu, A. Pann, N. Bălăcescu, Duiliu Zamfirescu, N. Filimon, C. Negruzzi, D. Bolintineanu, Al. Davila, L. Rebreanu, N. Crainic, Cezar Petrescu, St. O. Iosif, D. Anghel, Al. Stamatiad, G. Bucovia?

E aceasta o dovadă nu numai că se cetește, dar că publicul, rămas credincios cărții, se pricepe să aleagă, știe să impună anumite opere și anumiți purtători de condele. Și să se observe variația de mai sus, în această epocă, de modernism acut în care I. Budai Deleanu, cu versul lui greoiu, găsește destui cetitori ca Nichifor Crainic, primitivul Filimon este prețuit deopotrivă cu Cezar Petrescu, iar perimatul Bolintineanu se alătură cu succes lângă atâți succesori mai norocoși. În felul acesta anul expirat ne-a dat posibilitatea să retrăim, într'o bizară alăturare — tot complexul scrierilor românești, producțiunea literară de mai bine de 100 de ani, încercând cu îngăimările aritmice ale primilor versuitori, re-publicați în cutare bibliotecă de popularizare, continuând cu cele mai de seamă produse ale aceluiași și sfârșit cu toate năzbătibile pe care, sub pretext de artă nouă, ni le oferă atâți făptasi ai tiparului.

Din nenorocire — pentru cele ce urmează lucrurile se schimbă: producția literară n'a putut ține, în genere, pasul editurii.

Aici văd eu criza: o criză a scrisului nu a cărții. De fapt s'a scris foarte puțin. Sau mai exact: s'a tipărit foarte puțin și disproporțional, în ultimele 2 luni mai mult decât în primele 10. Și apoi — o bună parte dintre marii noștri scriitori au tăcut. Destui prozatori și poeți, numeroși dramaturgi s'au mulțumit să se odihnească pe laurii odată câștigați sau cel mult — să se recoditeze.

E — de sigur — un semn îngriitor care poate fi înregistrat ca o penibilă criză de însușire. Ei-va oare 1930 ceva mai fericit în această privință?

Și o nouă criză: aceea a poeziei, a celei epice în genere a celei lirice în specie. Poeții noștri își vor fi atârnat lira în cuiu sau poate — materialismul acut al vieții li va fi orientat alurea. Fapt sigur e că închinătorii versului au început să fie din zi în zi mai puțini. E — desigur — o constatare melancolică și confirmarea ei e prezentă, când ne gândim că, în anul 1929, nu au apărut mai mult de 10 volume de versuri și mai ales, când ne vedem nevoiți să remarcăm, dintre ele, acordurile accepta-

bile semnate: N. Davidescu (Leagăn de cântece), L. Blaga (Lauda somnului) și cu mare greutate, Tudor Măinescu (Opăcătură de parfum).

Din fericire cu proza lucrurile nu se petrec tocmai așa. Se pare că gustul publicului e atras mai ales de proză. De-aici și orientarea scriitorilor spre acest gen mai accesibil și — poate — mai rentabil. În această subdiviziune anul 1929 a fost mai productiv putând să ne dea fericita *Uliță a copilăriei* a d-lui I. Teodoreanu, scânteeoarea *Grădina cu amintiri* a d-nei Otilia Cazimir, clasicele povestiri din viața școlii românești intitulată *Printre apostoli* de d. C. Kirilescu, vifelioasa *Vedenie* a d-lui Gh. Mihăescu — dintre cei mai tineri, alături de cari s'au manifestat, prin opere remarcabile (nu hotărâtoare în cariera lor literară) atâți reprezentanți ai generației, înaintase: D. D. Pătrășcanu, cu „Un prânz de gală”, I. Al. Brătescu-Voinesti cu „Firimituri”, G. Galaction cu „Calligrafii Terti”, M. Sadoveanu cu „O întâmplare ciudată”, I. Agărbiceanu cu „Jară și neam”, Al. Cazaban cu „Pasărea răătăcită”. Aceasta în nuvelă.

În roman aceeași bogăție. De astădată numărul mare de lucrări este în legătură și cu atribuirea acestei denumiri unor opere care, chiar altfel caracterizate, nu și-ar pierde nimic din valoare. E cazul acelei aguduitoare „Simfonii fantastice” a d-lui Cezar Petrescu, al înviorătoarei povestiri nuvelistice căreia i s'a zis „Duhovnicul maicilor” a părintelui *Danlian Stănoiu*, care merită să fie înscrutate în chiar prima linie. Și lor li se apropie, cu toată dreptatea, pe departe romanele istorice: *Zodia Cancerului* (M. Sadoveanu) și, acum în armă, *Crăisorul* (L. Rebreanu), pe de alta — atât de caracteristice „Am ucis pe Dumnezeu” al domnului C. Ardeleanu. Merită deasemenea să fie menționate altele două: *Craii dela Curtea Veche* de Mateiu I. Caragiale (publicată, anul trecut în „Gândirea”) și *Bal mascat* de I. Teodoreanu — interior desigur întregi opere a aceluiași.

În tot cazul — aceste volume constituiesc producțiunea principală a anului expirat — fără ca, însă, ea să noteze un pas progresiv în evoluțiunea literaturii românești.

Și criza e cu atât mai evidentă, încât ea se accentuează, când ne gândim la faptul semnificativ că producțiunea istorico-literară a anului s'a încheiat numai cu constincioasele studii ale d-lui N. Cartoian (*Cărțile populare în literatura românească*), iar critica la acele „Principii de literatură” ale d-lui Mihail Dragomirescu, care au trecut atât de neobservate.

Încheiu cu o notă bună pentru atâtea bibliotecii de popularizare, cu elogii pentru puținele reviste bune cu aplauze pentru atâtea entuziasm tinerești, risipiți în toate unghiurile țării și cu speranță că 1930 va putea fi salutat cu mai mult entuziasm.

I e a T r u

INCIDENTE ȘI AMINTIRI

studio-ul (ce urâtă pronunțare!) Teatrului Național, au fost incidente. S'a rânduit să se joace „Amorul vechiază”, a început reprezentația, s'a întrerupt reprezentația, s'a spus că nu se pot reprezenta piesa și s'a jucat din nou ea.

Direcția Teatrului Național a angajat pentru reprezentarea piesei „Amorul vechiază”, o artistă dela alt teatru, pe d-na Leny Caller, artistă de talent și despre care noi am scris atei, totdeauna bine. Ea anume a determinat direcția Tea-

d. LIVIU REBREANU

trului Național să angajeze pe d-na Caller pentru piesa lui de Flers, nu știm dacă d-na Caller are talent, a obținut rezultate bune și obține oricâte ori joacă, dar credem, că direcția Teatrului Național a angajat-o ca să fie sigură de succesul piesei lui de Flers, pe scena studiului.

Eu credem aceasta, fiindcă d-na Caller e o artistă specializată anume în rolurile din piesele lui de Flers și fiindcă la Teatrul Național sunt artiste deopotrivă de talente ca d-na Caller, dar cărora nu li s'a încredințat rolul din „Amorul vechiază”.

Eu s'a spus — n'a spus direcția Teatrului Național, — că s'a adresat uneia numeroasele, foarte numeroasele artiste, care parazitează la Național și că a refuzat vreuna să joace în rolul vechiază”.

dar nici n'ar fi putut să refuze nici

d-na Caller a fost așa dar angajată din cauză că vremea din artistele e în talent (să ni se citeze contrariul) Național a refuzat rolul.

dar n'a fost angajată nici din cauză, direcția Teatrului Național a socotit, n'are în imensul număr de artiste, care le plătește, o artistă care să susțină cum se cuvine rolul încredințat ei Caller.

dar n'a socotit așa direcția Teatrului Național, atunci de ce n'a spus. Iar să-i așa, de ce întârziează operația de selecționare a artistelor sale, eliminând inutilitățile și angajând artiste care nu sunt, în frunte cu d-na Caller?

dar n'a socotit așa, fiindcă nu poate spune, că n'are artiste cu talent tot atât are d-na Caller.

Prin urmare, d-na Caller a fost angajată nu din cauză că Teatrul Național n'are artiste care să interpreteze cum se cuvine rolul din „Amorul vechiază”.

Atunci de ce a fost angajată în reprezentație?

Fiindcă a voit d-na Caller?

Fiindcă a voit direcția teatrului?

Fiindcă vrea d-na Caller, să fie angajată la Național?

Fiindcă vrea direcția să satisfacă vrea d-na Caller și a pus-o la un fel de încercare la studio, cu „Amorul vechiază”?

Cert e că d-na Caller a voit.

E încăși cert, că și direcția a voit.

Dar aceste două vrei au jignit artiste dela Național, căci Teatrul Național are așa de numeroase și de mari artiste, că nu-i în situația, să fie silit să angajeze pentru câte o reprezentație, artiste din afară.

Rămâne de lămurit o supoziție: Direcția teatrului va fi voind să angajeze pe d-na Caller în rândul personalului artistic al Naționalului și a socotit că-i nimerită procedarea cu reprezentația dela studio, — ca un fel de portă din dos?

Procedura nu ni se pare bună. — e

D-na LENY CALLER

mai întâi neconvenabilă pentru artistă. Fiindcă d-na Caller joacă de mult, e cunoscută, e apreciată și-a dat toate examenele

De ce dar ocol?

Ca să se deșire incidente studentești și să se imiteze rușinea parlamentară cu gaze urit mirositoare și să se facă intrigă meschine?

Noi știm pe d. Rebreaanu, om de curaj și de hotărâre leală, nu de tactici dada-lice

Intre timp, directorul Teatrului Național s'a schimbat. În locul d-lui Rebreaanu, a venit d. Victor Eflimiu.

Teatrul Național a reluat „Heidelbergul de altă dată”. Bine a făcut. Și pen-

tru cei cari au fost în Arcadia studentească și pentru cei cari acumă risipesc cu voluptate lirismul tinereții.

Sensibilitatea zilelor, care ne-au fost cele mai dragi, e sintetizată în „Heidelbergul” studenției noastre.

Fiecare dintre noi a fost un Karl-Heinz. Oricare dintre studenții de azi e un Karl-Heinz. Și șirul de delicioase Kitty... Nu uitarea, nu s'a întins peste tot. Amintirile înviorează.

„Heidelbergul de altă dată” e totdeauna actual. Oricâtă critică s'ar face.

D. TONY BULANDRA

acără și aspră, actualității, oricât s'ar revizui stările și s'ar compara etapele, lirismul e în continuare. Freamătul tinereții nu lasă amintirile să moară.

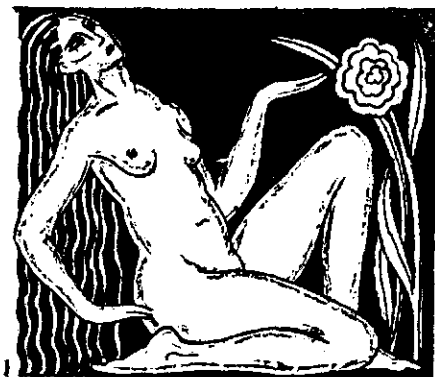
Pentru noi, au întrupat Tony Bulandra pe scenă, pe Karl-Heinz și Maria Giurgea pe Kitty. Ei au fost ai vremii noastre.

După 20 de ani, studenții de azi au pe d. N. Atanasiu și pe d-na Popovici-Voina. Suntem siliți să facem comparații.

Cei cari n'au simțit comunicativitatea de atunci a lui Tony Bulandra și n'au tresărit la ciripitul de atunci al d-nei Giurgea, pot să spună, că d. Atanasiu și d-na Popovici înfățișează sentimentalismul lor tinerețesc.

Dar acestea le spunem numai pentru „Heidelbergul de altă dată”, fiindcă-i piesa care împletește prea strâns lirismul personal cu vraja aducerilor aminte.

B. CECROPIDE

AȘA ȘI AȘA...

GANDIREA a publicat un fragment din romanul „Domnul Coruvin” de G. I. Mihăescu.

Romanul va apare în cursul lunii Ianuarie, odată cu „Foamea” noul roman al lui Cezar Petrescu, desigur cel mai fecund scriitor.

Imi pare bine, că găsesc și iscălitura d-lui Al. Busuioceanu, sub o foarte interesantă cronică despre „Gravura românească”. M'a bucurat reapariția numelui d-lui Busuioceanu în revistă, fiindcă d-sa totdeauna aduce lucruri noi, cercetate bine și dă o perspectivă de largă înțelegere artistică. Am impresia că d. Busuioceanu e unul dintre cei mai bine pregătiți să aprecieze arta plastică, să lămurească și îndrumeze.

D. Al. Bădăuță face note despre Creangă. Fără indoielă, că-i justă aprecierea:

„Norocul lui Creangă și deci al literaturii noastre a fost lipsa de contact cu isprăvii altor modele, care i-a păstrat nealterat darul nativ al scrisului. Căci Creangă a scris așa cum, probabil, o cântat primul poet popular: deschis, aproape numai pentru sine, neconstrâns de nicio intenție sau de vreun orgoliu literar”.

IN ACȚIUNE ȘI REACȚIUNE, d-nă Ion Jianu. P. Comarnescu M. Polihroniade și C. Noica tratează chestiunile „specificul național”, „specificul românesc în cultură și artă”, „constanțele politice românești” și „logică națională”. Nu cunosc dintre acești patru scriitori decât pe unul. E tânăr și tare deștept. Și întâlnirea lor în cadrul aceleiași reviste (ei îi spun caet semestrial) e determinantă de reciprocitate aprecierii-dire tinerească.

lor și desigur a unei comunități de gândire. D. Jianu pune problema specificului național:

Când problema unificării sufletești a poporului român așteaptă încă rezoluția deplină, atragerea atenției publice asupra înrâdăturilor comune, asupra analogiilor dintre indivizii ce formează națiunea română, are deosebită importanță.

Prin formularea specificului național, se va aduce o contribuție de seamă la unificarea sufletească a noului stat întregit.

Dar cine și cum?

Pe drumul științei, sau cu darul inspirației.

D. P. Comarnescu adâncește „specificul românesc în cultură și artă”.

„Câtă tradiție națională este, atâta specific național este în arta și cultura unui popor”.

Și ajunge la definirea următoarelor caractere constante sufletului românesc: un sentiment aparte al naturii, un simț al măsurii și al strictului necesar violențelor.

După cum se intranese în opera de artă, vom avea operă romantică, sau clasică.

De studiat într-adevăr original al d-lui

Comarnescu mă voi ocupa într-unul din numerele viitoare).

D. Mihail Polihroniade găsește 3 constante principale în politica românească: 1) arbitrarul guvernamental, 2) oportunismul, 3) incapacitatea revoluționară a maselor populare.

D. C. Noica face dialectică asupra „logicii naționale” a căror soluție o găsește în liberarea individului.

Căci „liberarea individului” înseamnă înzestrarea lui cu toate proprietățile specifice ale organismului național din care a crescut”.

E impresionantă discuția provocată de chestiunea pusă de confrati cu temperament, stil și bărbăție inteligentă.

Nu le împărtășesc părerile întru totul, dar ei aduc o pulsație de actualizare a ideilor, care nu pot fi tratate într-un ritm de pitoresc tradiționalism.

RAMURILE dela Craiova devin tot mai interesante. Așa în numărul din urmă, pe lângă admirabilul articol al lui Tudor Arghezi și studiul d-lui Sângiorgiu (Enănescu și Goethe) și poezii de D. Nanu, M. Ioanid, e cronică bună și îngrijită de C. D. Ionescu, Ioanid, Dongoroi, Nelu Ionescu.

B. C.

NUVELEI ROMÂNEȘTI se închină un număr (9—10) de revista „Cele trei Crisuri”. Ni se oferă opere navelistice inedite sau republicate din următorii scriitori: I. Al. Brătescu-Voinești, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, I. A. Basarabescu, Cezar Petrescu, Gala Galaction, Const. Kirilescu, I. Agârbiceanu, Al. Cazaban — adică din navelistii definitiv consacrați. Aceasta dovedește cu prisosință că selecțiunea e bine făcută. Se adaugă juste caracterizări de care sunt însoțite portretele scriitorilor de mai sus.

PREGNANT ȘI JUST articolul d-lui Mihail Dragomirescu din care spicim:

„...după nuvela istorică... navelistica românească trece la tragicul social... (Moara cu noroc, Pona Tanda, Budulea Taichii de I. Slavici). Ea „...își găsește o culminație în două capodopere ale literaturii universale...”. (O făclie de Paști, La hanul lui Mânjoală de I. L. Caragiale). Apoi: nuvela găsește un admirabil mănăitor în Brătescu-Voinești care ne dă două capodopere... care pot face fala oricărei literaturi” (Moartea lui Castor, Călătorului îi șade bine cu drumul). „Minunata Mos Nichifor Colțearul, capodopera de discreție și de naivitate hazlie a lui I. Creangă, rămâne izolată... Dela I. Al. Brătescu-Voinești, nuvela ia 3 direcțiuni: idila din pătura țărănească și orășenească în Sadoveanu (Păcat boeresc, Hava Sanis, În pădurea Petrișorului, Năluca), Gârleanu (Punga, Furnica, Nucul lui Odobac) și Cezar Petrescu (Unchiul din America); psihologică în Sandu Aldea (Datorie, partea idilică din Pe drumul Bărăganului) și realistă din pătura de jos a mahalalelor cu Rebreanu (Calcușul, Golani) și Agârbiceanu (Fetele, Luminița).

Concluzie: „nuvelele românești sunt cele mai de seamă printre nuvelele de

importanță universală”. E o încheiere atât mai importantă, cu cât această idee e în plină ascensiune și cantu și calitativă.

FRAGMENTE DIN CLASICI fraza talent și cu pricepere, publică revista clasică” (1. 2) și anume: G. Micu Lucereșiu, Invocația; N. I. Iliescu; Vergilius. Eneida I, 1—124, V. Al. Georghiu. Eneida I, 335—440; C. Papacostea; Homer. Odissea. Rapsodia a 12 (în No. 1); G. Murnu; Vergilius, Enchiridionul (1—12); C. Papacostea; Herakles. Scutul lui Herakles; N. I. Iliescu. Scutul, VIII, XXXI, XCVI (în No. 2).

STUDII DESPRE CLASICISM în prețioase numere: I. Valaori; Doi elogi greci: Solon și Mimnerm; C. Papacostea; Gândirea epică elină: Homer. Hesiod expresiuni ale vieții sociale. No. 1; I. Valaori; Antemergătorii Pindar în lirica corală; Steshor, Hymn. Simonide din Ceos; C. Papacostea; Gândirea epică elină: Hesiod (No. 2); D. I. M. Marinescu, schițează două surse de primul plan ale istoriei (I în No. 1) și poeziei epice (Vergilius în No. 2) latine.

În general, „Revista clasică” aduce rinoase cercetări, traduceri alese și o nică inteligentă din domeniul vieții culturii greco-romane, toate în măsură să destene și la noi, interesul pentru cunoașterea acestora.

SUBSEMENATUL publică, în același număr, un fragment despre „ideile filosofice ale revizorului școlar Mihailescu”.

LIMBA ROMÂNĂ a reapărut, de dată în editura zărnului „Univerși” sub administrația cărui a trecut până cu acest număr (II, 4), Coprși variat și interesant. Notăm: studiul d-lui E. Iovinescu: „Judecata lui asupra împăraților”; „Moartea pădurei de Petre Striban, schiță”; „Un viteaz N. N. Beldiceanu, Un vers al lui Ionescu greșit interpretat” de Corbu Buzdugan, etc. La fine: o cronică gată.

P. I.

A apărut în editura „Cartea Românească”: „Bal mascat”, roman de Ionel doreanu.

Prețul Lei 1

IN ACEEAȘI EDITURA: Cunoștințe folositoare Seria D Nr. „Cinematografia”, de Locot. M. Zărnescu, licențiat în Științe.

Prețul Lei 0

Cunoștințe folositoare Seria D, Nr. „Fabricarea sticlei”, de A. G. Flămând, Profesor chimist.

Prețul Lei 0

Cunoștințe folositoare Seria D, Nr. „Gazele otrăvitoare întrebuințate în război”, de Locot. M. Zărnescu, licențiat în Științe.

Prețul Lei 0

„Dubocnicul Maicilor” roman de Ion Stănoiu.

Prețul Lei 75

literara

seama de cuvinte

b a z a r

caricatura zilei

FOARTE SIMPLU..

moscul actor francez Jules Berry în turneu la începutul carierei sale arise la Bordeaux să juche cu trupa care făcea parte, un spectacol. Încălzitor la hotelul la care trăsese nu găsi o cameră liberă așa că fu obligat să primească propunerea portarului să împărtășească camera cu un ucenic pentru noaptea aceea.

Înd obligat să se aștepte foarte de multă vreme ca să plece mai departe cu un tren în alt oraș unde trebuia să joace, rugă pe camarazi să vină să-l aștepte.

Unul din camarazi care avea obiceiul de a ține de farse, proftă că Jules Berry era imediat fiind obosit, intră în camera și-l vopsi cu negru.

La dimineața când Jules Berry se privea în oglindă făcându-și cravata, își spusese: "Mă uită!":

— Ce imbecilii! eu le-am spus să mă aștepte pe mine și când colo ei au sculat pe negru.

— Când acestea se desbracă și se culcă pe negru în pat recollat.

Renan n'avea prea multa considerație pentru arta dramatică. Un vienez nonșalant, care a trăit mult timp la Paris, i se prezintă în fața lui la un spectacol al autorului „Vieții lui Isus”. Cunoșcând de răsunet era eruditul său, străinul își făcea surpriza, că celebrul scriitor își găsește timp de a frecventa teatrul.

Încălipiți-vă, răspunse Renan, că eu am un sac atât de plin cu nuci, că una din nuci nu ar mai putea să încapă, și să se mai poate introduce în sac oricând.

— Ce se petrece la Paris.

— Doamna Deboche avea jour-fixe. Era o zi de Crăciun și fiecare din invitate se lăuda cu cadourile pe cari le primise. Se exagera enorm — bine înțeles. — Și vorbeau cu orice preț să facă senzație și convorbiră urma astfel:

— Mie, spuse d-na Arsène, soțul meu mi-a pus în micuțele-mi ghetuțe un surub înel cu diamante.

— Ba eu, adăugă d-na Vernus, am găsit în pantoful meu, o splendidă casetă de bijuterii.

— Eu, supralicită d-na Rinette, eu am găsit dimineața un cufăr de piele de șofană cu obiecte de valoare.

— Când veni și rândul doamnei Jalisse, zicând, ea susură:

— Eu am găsit în pantoful meu un splendid armoir cu oglindă.

— Asta nu mă miră de loc, zise ea, eu știu că potrivește vecinei sale, d-na Arsène, picioarele care le are ea..

INTOXICARE CU ALIMENTE

Ce să facem în cazul când ne-am intoxicat cu carne alterată sau cremă veche? E nevoie să provocăm imediat vărsături, și să bem o mare cantitate de lapte. Se recomandă deasemenea cărbunul animal (două-trei linguri de supă în 24 de ore), dacă inima e slăbită se va bea o cească cu cafea, dacă respirația e greoaie, se va inhala oxigen. Numai medicul va putea să prescrie ulterior, dacă o crede necesar, spălături stomacale, în purgativ și alte medicamente.

Tratamentul e același și în cazul de intoxicație cu alimente ce conțin otrăvă violentă, tipul clasic al acestor feluri de intoxicație e cel cu ciuperci.

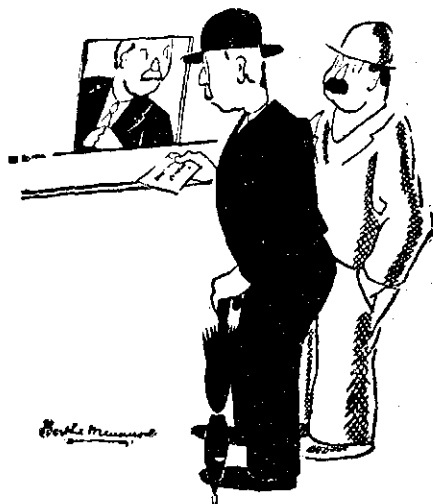
În fine, sunt unele persoane cari nu pot să suporte anumite alimente (peștele, fragile, ouăle etc.), acestea provocându-le imediat urticare migrenă sau astmă. În împrejurări de acestea se vor aplica ventuze, cât mai multe, pe regiunea dorsală. Accidente de natura aceasta pot fi evitate lănd peptonă, după recomandarea unui medic. Se nămește „botulism”, accidente foarte grave datorite consumării de mezeluri prost preparate sau de legume insuficient conservate. Aceste accidente constau din turburări nervoase ce apar repede după ce alimentele au fost consumate. Până la venirea medicului se vor face spălături interne cu serum sărat obișnuit. Medicul poate recomanda să i se administreze bolnavului stricnina sau să i se facă o injecție cu ser anti-botulic.

ADEVĂRATUL NATURALIST

Adevăratul naturalist este acela care nu ucide. Prietenii animalelor trebuie să fie îngrijorați că se distrug cele mai interesante specii de animale. În Africa, s'a și reglementat de altfel vânătorearea fiarelor sălbatice. Astfel, în Tanganika, vânătorearea elefanților se făcea până de curând fără a se ține seamă de vreo regulă aceștia fiind uciși din automobile. Ministrul englez, al coloniilor, lordul Passfield a dat un decret prin care interzice vânătorearea în acest mod. Dacă delictul e prins el poate fi arestat, confiscându-i-se și mașina. E totuși foarte greu să ai dovezi împotriva contrabandiștilor automobilisti.

Un vânător inofensiv este exploratorul englez Maxwell care se află acum în Africa unde străbate regiune întinse având ca armă un aparat fotografic. Maxwell a reușit să prindă numeroase instantanee reprezentând: lei, girafe, rinoceri, tauri sălbatice, elefanți, toate de la mai puțin de 20 de metri distanță.

Artistul, înarmat numai cu un obiectiv fotografic, iată adevăratul naturalist al epocii noastre.

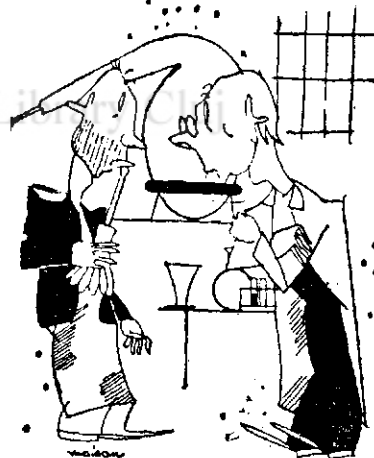

— D-le amplotat pot să trimt un esantion într-o scrisoare francată cu 10 centime?

— Depinde! Ce fel de esantion?

— Un esantion din scrisul meu...

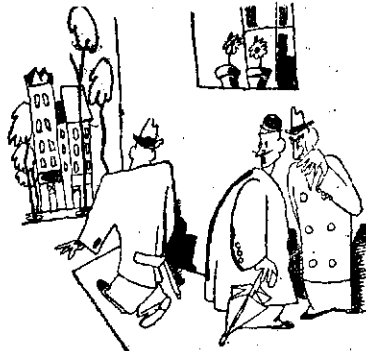
LOGICA

— Cum? ai băut tot conținutul paharului și n'ai murit de la prima picătură?

— Ei așa! cum era să mor când n'am știut ce conținea.

SINUCIDERE MODERNA

— Il vezi? Nu o mai duce mult...

— Dar nu are de loc acru un bolnav.

— Nu! dar s'a hotărât să-și cumpere automobil.

(Dimanche illustrée)

Pagini uitate

GRIGORE ALEXANDRESCU

UCIGAȘUL FĂRĂ VOIE

O temniță adâncă îmi e locuința: ¹⁾
Prin dese, prin negre zăbrele de fer
O rază pierdută îmi spune ființa
Cerescului soare, seminului cer.

Și trigul mă'ngheață: e umed pământul;
De ziduri, de lanțuri eu sunt cocolit;
Aici suferința așteaptă mormântul,
Căci legile lumii așa au voit.

Adus ca o crudă, sălbatecă hiară,
L'a temniței poartă nădejdea-am lăsat.
Și sumț chinuire atât mai amară
Cu cât a mea soartă eu n'am meritat.

O noapte fatală! o noapte cumplită!
Pe patu'mi de trudă dormeam obosit:

1. Subiectul acestei poezii este o întâmplare adevărată. Osânditul socotese că trăiește încă, și nu e mai mult de patru ani de când s'a judecat pricina la tribunaluri, unde el mărturisind fapta, cănuia a se desvinovăți prin povestirea nenorocosului vis. Dar judecătorii, temându-se ca nu cumva îndurarea către acesta să însufle și altora dorința de a visa, au aplicat pravila, care, nu cuprinde nimic despre vise. Căci pravila criminală după cum știm, e încă nedesăvârșită. (Nota Aut.)

Era despre ziua: soția-mi inhibită
Șcedea lângă mine... un vis, vis cumplit.

Văzui: în bătrâne pădari depărtate
Părea că mă allu: eram călător;
Dar calea perdusem: pe rămuri uscate
Cânta cucuveaua cu glas cobitor.

Copacii în preajmă-mi părea că'nviază:
Din toată tulpina un gemet eșa:
Flămândă, cumplită, vedeam că-mi
urmează
O ceată turbată de lupi, ce urla.

Și eu fugeam iute, fugeam cu grăbire,
Dar locul subit mine de sânge n'cheagat
Siliințe-mi zadarnici punea împotrivire:
D'o rece sudoare eram inundat.

Sufia un vânt iute, și luna n'grozită,
In spații veșnici trecea alergând,
Cu stinsele-i raze, cu fața-i palidă
Intinse pustiri abia luminând.

Apoi deodată în nori se ascunse,
Și lipsa ei dete cumplitul semnal:
In spaima nespuse ce-atunci mă pătrunse,
Văzui trecând moartea pe palidul-i cal.

Schelet d'altă lume, cu forme cumplite,
Rânjind, către mine privea neclintit:

In mâna-i uscată, în unghi ascențite
Tinea o femece... Din capu-i sdrobotit

Mușca câteodată, mușca cu turban
Și creeri și oase din gură-i cădea.
Uimit rămăsesem: la orice mișcare
Părea că ea rupe din inima mea.

Dar ceata de hiare o văz... mă soșes
Ferbintea-i suflare acum o simții...
Mă plec, cat și mâna-mi grea piatră
întâlnește
Coragiu denădejdea îmi dă, și... isbii

Un țipăt s'aude... eu saiu în picioar
Din somnu-mi de groază atunci deștep
Soția-mi lipsită d'a vieții suflare
Zăcea... capu-i tănăr era stărâmat!

D'atunci zile multe și nopți osândit
Pe fruntea-mi trecură! Eu nici am s'a
A lor osebire; vedenii cumplite
Și țipetu-acela în veci m'a nsoțit.

Răsună el seara, l'auz dimineața,
Precum în minutul prin crimă n'sem
Și eu trăesc încă: trăesc, căci viața.
Amară pedeapsă, în dar mi s'a dat.

Aici aștept vremea și ziua dorită,
Să văz dacă dreptul ceresc împărat
Privește la fapta-mi ce este cumplită,
Sau numai la cuget ce este curat.

ELEFANTUL

In vremea de demult, dobitoacele toate,
De împăratul leu sătule, desgustate,

Iși aleseră lor
Un alt stăpânitor.
Pe domnul Elefant, cu nasul învățit,
Puternic indestul, dar însă necioplit,
Și de cap tare, gros, cât vreți să socotiți.
Inșă, ca să puteți să vi-l inchipuiți,

Mă grăbesc să vă spuiu
O judecată-a lui.
Noul stăpânitor,
Cât s'a orânduit,
Puse n slujbă pe boi.
Iar lupul mănecător
Se făcu favorit
Și ministru la oi.
Vă las să judecați.
Câți miei fură mănecați,
Și câte oi slulite
De liarele cumplite!
In zadar fac strigare
Oile împovărate,
Chip nu e de scăpare.
Și plângeri necurmate
Ce vin de pe la turme
Răul nu pot să-l curme.
Lupul dar își urmează
A sa nelegiuire;
Căci de ce se lucrează
Craiul ¹⁾ n'are de știre:
Ba câte lupul spune
Le ia toate de bune.
A! când o să ne vie,
O zi de bucurie,

Zi foarte așteptată,
Și scumpă în nevoi,
Ca să vedem odată
Pe lupi mănecați de oi?
„O! asta nu se poate”,
Zic unii alții n lume.
Domnii mei, se pot toate,
Deși le spui drept glume.
Apoi, știți dumneavoastră
Că oaea este proastă,
Și că nădăjdueste
Aceea ce dorește.
Eu cu incredințare
Am auzit odată,
La o turmă cam mare,
O vorb' așa ciudată,
Dar cum peoi ști ce spune
Oile între ele?
Pentru astă minune
Am cuvintele mele.

Acum să venim iar la vorba începută:
Văzând biețele oi că toate o să peară,
După lungi chibzuirii s'aleseră o sută,
Și merșeră la Crai ¹⁾ isbăvire să ceară.
Craiul ²⁾ sta ocultat de-o numeroasă curte:
Cerbii cu coarne lungi, urși cu coade

scurte,
Alcătuia un ștab vrednic a fi privit,
Un berbec n'vâjat ce știa să citească,
Se n'afățisă smerit, și n'cepu să vorbească:
„Ne ragă n să ne-ascuți, Craiule
strălucit ³⁾”

„Și să întoreci spre noi mila măriei tale
„Starea n care ne-aflăm e vrednică
„Pentru că domnul lup, ministru
ne-ai dat
„In loc a ne păzi, de tot ne-a mpuținț

Domnul lup, întrebat,
Răspunse cu glas mare:
„Stăpâne luminat!
„Nici un cuvânt nu are:
„Când le-am neapăstuit?
„Când am seos biruri grele?
„Eu iau obișnuit
„De oae câte-o pele.
„Dar prostimea ciudată
„Așa e învățată,
„Și făr' a ști ce cere
„Va ne n'cetă să sbiere”.

Mărețul Elefant, după ce se gândește,
Dă de trei ori din cap și lupului vorbește
„Ascultă, zice, și ia aminte:
„La ale noastre crăiești ¹⁾ cuvinte.
„Cât pentru pele treacă meargă.
„Fiind că singur spui c'ai dreptate.
„Dar pentru c'astăzi oaea aleargă
„La mila noastră care mult poate.
„O iert: de dajdii fie scutită:
„Ale ei plângeri voin să le-ascult,
„Și decât pelea obișnuită
Să nu poți cere un păr mai mult”.

1. Prinț (1865).
2. Prințul (1865).
3. Rege prea strălucit (1865).

Ed. 1842, 1847, 1863).

1 Riga (1865).

1. Domnești (1865).

carti redate in extrase

VIATA LUI SAINT-JUST

de EMMANUEL AEGERTER

Impresionanta figură a celebrului orator din timpul Revoluției franceze, strălucește și acum, prin verva scânteietoare pe care a presărat-o în toate manifestările sale publice. Avocat desăvârșit, a avut onoarea să pledeze în însăși procesul Marii Revoluții, la a cărei înfăptuire a contribuit și cu vorba dar și cu fapta. Nu poate fi trecut cu vederea și galantatul figurilor ilustre își face o cinste de a primi printre ele și pe acest mare orator, pe care zelul autorului ni l-a redat desăvârșit.

Antoine de Saint-Just se născu la Decize, în ziua de 25 August 1767. Epoca a născutului izbucnind de măceluri și a secolului, greu de așteptare. Monarhia era în nedecizie. Regele îmbătrănit se amuza, obosit și slăbit într-o două rânduri de favoriți. Nici n'a trecut doi ani de zile de când Bien-Aimé a salutat, cu o indiferență oincă, cercul d-nei Pompadour și tată M-me de Béarn, prezentându-i pe Mizelle L'Ange domnișoară de modă nouă, măritată recent cu Guillaume de Barry, fratele precedentului ei amant.

Nu trecuse mai mult de un an, de când tatăl lui Saint-Just demisionase din postul de mareșal peste jandarmii de ordonanță ai ducelui de Barry. În 1769 el muri, bătrân, la Nampcelles unde trăia în ultimul timp la domeniul seigniorial al d-lui Buat. Locul era indicat pentru o retragere solitară. Imediat după moartea tatălui său, Saint-Just își dădu demisia, din ingraturul post din jandarmerie și încercă să-și aranjeze moștenirea părintească, rămânând opt ani în micul oraș Thierache, sărăcăcios și monoton și trăind cu amintirea trecutului militar, dar mai cu seamă cu nărajul viitorului. Micul Antoine crescuse în acest peisaj umed și sumbru, cernit cu văi și păduri. Aceste orizonturi mici, cu verdețuri cenușii: nu îi produceau nici o veselie; anturajul familial nu-i îngăduia nici o exaltare a tinereții. Viața, în acest strâmt domeniu, se găsea limitată ca și peisajele și lipsită de conținut viu, ca și acestea. Două mici copile veniră să completeze în curând familia: Louise-Marié-Anne în Septembrie 1768, Marié-François Victorie în 1769.

Viața își urmă cursul ei monoton și după această întâmplare accidentală. Micul Antoine se sufocă în eul său de austeritatea de care era inconjurat.

II

Din micile economii pe cari cu multă trudă reușea să le strângă mama sa, fu trimis la colegiu Saint-Nicolas, unde își forma o educație foarte liberă. Nu putea suferi cătușele lipsei de libertate, spre care aspira cu toată profunzimea sufletului său. Anii trecură repede și Antoine Saint-Just plecă, după terminarea colegiului la Paris. Încă din colegiu luase gustul de a se îmbrăca bine. Era firesc ca în metropola Parisului să fie atras către viața de plăceri efemere. Și astfel nu după mult

timp Saint-Just începu să frecventeze lumea bună în ale cărei grații intrase. Avu mai multe aventuri galante, dintre cari una, aceea cu M-elle Gelle. Această d-șoară deveni după puțin timp metresa lui, însă tatăl febi care nu vedea cu ochi buni aceste lucruri, deși aflase totul nu voi să-și însoare fata după un lunatec și hotărî să o mărite cu un altul, mai în rang ca Saint-Just. Un scandal era iminent, dacă Saint-Just nu găsea timpul necesar ca să fugă. Dar această istorie turbure din viața lui Saint-Just, care a făcut pe Taine, celebrul filosof francez să-i atribuie epitetul de „hoț ordinar” își avu desnodământul în furtul pe care acest tânăr îl făcu la locuința surorilor și mamei sale, luându-le toate bijuteriile. Mama sa anunță pe un cavaler din serviciul regelui să-l închidă imediat. Celace se întâmplă puțin în urmă, când Saint-Just fu prins și închis. Remușcările nu întârziară să-l cuprindă în închisoare unde concepu lucrarea sa de penitență *L'Organt*. După ce îi defilă în minte toate carierele pe cari putea să le înceapă, fața lui se luminează. Își găsi adevărata carieră: baroul. Profesiunea de avocat îi oferi cele mai vaste posibilități de afirmare a idealului justiției, pe care avea să o urmeze tot timpul de acum înainte. Scrise o scrioare de pocăire mamei sale în care vibra cea mai serioasă și profundă iubire filială. Mama sa se înduioșă și începu tratativele pentru eliberarea sa, care avu loc puțin timp după aceea. Și după ce revăzu cu lacrimile în ochi pe cele două surori și silueta blândă și bună a mamei sale, se pregăti să intre în noua viață, de muncă și sacrificiu. Imediat scrise d-lui de Rigaux să-i procure un loc în secretariatul său. Acesta îl recomandă d-lui Dubois-Descharmes, procuror la Soissons, unde fusese el închis. Era nouă începuse.

Inceputul fu modest, ca de obicei. Acest om care avea să domineze totul în viitor, trecea umil și neobservat, însă căutând să înțeleagă totul, cu urechea atent la tot ce se întâmpla în jurul lui. Se înscrișese imediat la Drept unde urma și Danton și ceilalți și își luă examenele cu succes. Printre acești prieteni universitari, Saint-Just găsi un foarte devotat amic în Leclerc, cu care închiriază o cameră în timpul studiilor! Încă de pe atunci ideea națională

se agita cu o flacăra vie, la care erau chemați să colaboreze toți. Uniți în cluburi mici, intelectuali discutau cu aprofundare chestiunile la ordinea zilei, ori disecau adevărul în dosul formelor improvizate. Oamenii zilei începuse să-l cunoască și să aibă frică de el. Primul act de curaj pe care-l făcu fu proclamația prin care se valida singur ca deputat al districtului Blerancourt. Fraza energică și convingătoare îi aduse o mare popularitate printre cetățenii orașului, care odinioară îl hulise ca pe un hoț ordinar. Statele generale convocate hotărîră, după cum se știe din istorie, constituirea unei Adunări Naționale care să decidă de soarta regelui. În fața acestei adunări reprezentative trebui să se desbată procesul regelui, care era în același timp procesul oligarhiei aristocratice.

Adunarea generală începuse desbateră acestui faimos proces într-o atmosferă încărcată.

Și în fața atâtor figuri reprezentative, își începu Saint-Just asprul său rechizitoriu contra regalității. Mulțimea îl aclamă furtunos. Adunarea întreagă izbucni în aplauze pentru acest tânăr provincial, care urca treptele gloriei, după o atât de încordată așteptare.

Procesul își urmă desbaterile înainte. Saint-Just nu lipsi dela nicio ședință.

În stărsit regele fu condamnat și ghilotinat, după care urmă proclamarea Republicii în mijlocul unui entuziasm de nedescris. Zile întregi se precipitară mascarade de sărbătoare în cari familia domnitoare era înfățișată sub cele mai oribile forme.

După declararea Republicii, Comitetul salvării publice își începu opera sa de refacere și reconstrucție. Trecuse oarecum valul tiraniei și al vărsării de sânge. Toate spiritele agitate voiau liniște și reculegere. Un spirit rău pândea din umbră însă, cu toate încercările de desțindere politică, cari urmară neîncetat. Regalismul își trăise ultimele clipe sub fura oarbă a mulțimii entuziaste. Trebua să vină acum democrația să-și exercite acea groază de nedescris, care a făcut atât măcel în timpul Revoluției franceze.

III

În sânnul Comitetului Salvării publice, Saint-Just lua adesea cuvântul când discuția era mai animată și mai contradictorie. Fu însărcinat chiar de comitet să întocmească legislația pe care o su-

punea aprobării comitetului. Acum începe adevăratul rol constructiv al lui Saint-Just. Aci se arată omul care n'a trâmbitat un adevăr numai de dragul lui, fără să se gândească în mod serios la realizarea practică a celui adevăr. În mijlocul acestor frământări politice care revencau așa de des, Saint-Just avu ocazie să cunoască grația tinerei fete Henriette le Bos. Nu mai era însă aventurierul de altădată care caută să profite după urma femeilor. Nu mai era nici amantul insensibil după vremea când M-elle Gelle, îi indetulase pornirea impudică. O nouă transformare se produsese în el și în această privință. O idilă nouă se legă astfel sub ochii tiraniilor sensibile ale lui Robespierre. El vedea pe tânără fată aproape în fiecare zi; ascultau împreună romantele italiene și visau realizarea definitivă a justiției, pe pământ.

Dar frământările luptelor politice îl sculseră din nou dela această stare de contemplație, în care avea timp foarte puțin să mai recadă, cu aceeași curaj ca în prima tinerețe. Perspectivile sumbre ale teroarei îl făcu unul din cei mai înfocați adepți ai ei. Când, după dizolvarea Adunării Naționale, luă cuvântul pentru a sublinia înaltă operă educativă și socială pe care teroarea o făcuse, deja săvârșise o mare greșală politică.

Mulți dintre amicii devotați dela început nu mai aveau nicioșă încredere oarbă în el, ca altădată. Totuș, verbu plin de pasiune cu care știa să vorbească și să domine reuniunile îi atrăgea întotdeauna simpatia generală. Poate o altă greșală a lui a fost rechizitoriul absurd de exagerat pe care l-a ținut în contra lui Danton, care tocmai se judeca pentru crimă de înaltă trădare. Într-o liniște impresionantă și-a dezvoltat Saint-Just toate argumentele pe care își baza acuzațiunea, în numele poporului.

Și în adevăr Danton a fost închis întâi pentru ca mai apoi să fie ghilotinat. Nu s'a gândit, însă că aceleași argumente cu cari a pledat împotriva lui Danton aveau să se îndrepte într-o zi împotriva lui, acuzatorul de astăzi și acuzatul de mâine. Nimic nu poate caracteriza mai bine spiritul barbar și revoluționar care a prezidat la încheierea celei mai desăvârșite revoluțiuni din câte cunoaște istoria, decât acea frumoasă maxime a unui eugelător care spunea: „Revoluția a început să-și mănănce proprii copii”.

Saint-Just a mai fost însărcinat cu diferite misiuni prin părțile unde se găsea adunată armata revoluționară. În multe asemenea călătorii o luă și pe Henriette le Bos, cu care voia cu tot dinadinsul să se căsătorească. Chiar și cele două familii conveniseră de mult la această căsătorie. Însă nu voiau cei doi logodniții, fiindcă așteptau întâi o Empeziere a situațiunii politice, după care urma să întemeieze și ei un cămin liniștit, după o viață atât de zbucumată.

Dispariția minorităților extremiste puse din nou pe tapet chestiunea reorganizării Comitetului Central. Saint-Just își făcu din nou raportul care conchidea la terminarea tuturor masacrelor în curs de executare și stabilirea unei noi ere de pacificare a vieții publice. Din nou smulse aclamațiunile adunării prin scânteiatoarea sa vervă.

Fu însărcinat cu organizarea asediului Charlerg.

În timp ce Robespierre, inflexibil după fotbalul lui de dictator, dădea ordine și loai sângeroase, și mai distrugătoare.

Saint-Just plecă spre nord pentru a-și îndeplini misiunea. Trebuia să-și ia ultimele precauțiuni căci multe atentate, puse la cale de generali comandanți îi puneau în primejdie și viața lui. Asediul mergea prost cu toată admirabila lui organizare. Intors din nou fu rugat să facă un nou raport. De data aceasta refuză în mod categoric. Se săturase de rolul de acuzator. Voia liniște și pentru el și pentru cei pe cari era silit să-i acuze. Este adevărat că a servit în mod nedesmintit dreptatea, dar dacă unora a fost prea aspru se înțelege dela sine că perfectă lui bună credință îl împiedeca de a pune patimă în acuzațiile lui.

Într-o altă ședință a Comitetului executiv avu mai multe exclamații contra lui Carnot.

„Te invit, îi răspunse acesta să-ți dai pe față toată demagogia. Nu mă tei nici de tine, nici de amicii tăi. Voi sunteți dictatori ridiculi”. Și când acesta furios îi ripostă:

Reclamă imediată la expulzare din Comitet”. Carnot foarte calm, întorcându-se către Robespierre, Couthon și Saint-Just le răspunse: „Triumfuri neputincioși, veți dispăre în curând”.

Saint-Just se ridică și plecă furios. Toți membri Comitetului rămăseră imobili în jurul mesei, ca paralizați. Robespierre îngălbenit, ezita. Atunci Carnot ceru brusc primerea în acuzare a lui Robespierre și dizolvarea adunării. Comitetul reacționă și incidentul nu avu nicio urmăre tragică.

Relațiile dintre Saint-Just și logodnica sa mergeau din ce în ce mai prost. Răceala luase dela un timp proporții considerabile. Deceaba aceasta căuta diferite pretexte pentru o explicație, că Saint-Just nu o dorea. Și mai ales o găsea de prisos.

Furtuna se apropia cu pași gigantici. Enervarea în sânul comitetului era prea mare și prea încordată. Nici când nu se putea aștepta la atâtea surprize dela acești oameni obișnuți numai să apucade și să flure. Robespierre parcă presimțise momentul funebru care trebuia în orice caz să se întâmple, căci de vreo 2 săptămâni nu mai venea la ședințele lui. Saint-Just, privea enervarea generală ca trecătoare. Domiția pe care o avea asupra membrilor îl făcea mândru de el și mai tare ca oricând. Nu se putea gândi la nicio surpriză care l-ar fi prăbușit întocmai ca odinioară pe Danton.

Clipa hotărâtoare fu una din ședințele Comitetului, liniștită în aparență. Saint-Just tocmai își depunea raportul asupra unor chestiuni secundare. Președintele adunării imposibil sta drept ca o stană.

Deodată Saint-Just este întrerupt și un șir de fluierături la adresa lui Robespierre. Își face loc în sala rămasă multă. Galben era ca ceera. Robespierre pași spre tribună, unde rămase, așteptând parcă ceva. Din nou același val de fluierături izbucni din toate părțile. Intocmai ca un incendiu. Nu putea îngăina două vorbe. Saint-Just sta și îl privea adânc. Își aducea aminte că odată însoțindu-l într-o plimbare, văzuseră undeva o statuie reprezentând pe Ludovic XV cu capul tăiat.

— Așa îmi vor face și mie, mâine. Capul meu va zace la fel, jos, îi spuse Robespierre amărât.

Iar el replicase ironic:

— Care cap, al statuii d-tale sau cel adevărat? Își aducea aminte de acest amănunt tocmai acum, în aceste mo-

mente când, gloria și aureola lui Robespierre sucomba. Și asista impasibil la această decapitare! Carnot, intrase în mod serios în rolul pe care îl luase din momentul când fusese jignit. Răzbu-narea lui era mult mai crudă decât o dorise el. Furia mulțimii se unia cu aceia a parlamentarilor cari într'un glas cereau arestarea lui Robespierre. Împreună cu el fu arestat și Saint-Just, ca și Couthon, triumviratul de altădată. Sub o escortă fură scoși din palat, în ploaia de injurături și huidueli a mulțimii.

Robespierre... Saint-Just... de altădată. Celebrul avocat suferea urmarea firească a unui entuziasm pe care căutase să-l înfrâneze și chiar să-l execute, fără să știe că entuziasmul acesta trebuia să se transforme încurând în ură. Și chiar ură adâncă.

Era sfârșitul unei glorii prea mari. Și deci și sfârșitul trebuia să fie excepțional.

Prizonierii fură transportați în palatul Tuilleriilor unde așteptau în tăcere. Multimea însă, care prinsese de vestura de ciudă și de îndărărire. Era aceeași mulțime care venea și în acest greu ceas al sfârșitului să le întindă o mână de ajutor. Entuziasmul mereu crescând al mulțimii făcu pe prizonieri să mai spero o îndreptare a situațiunii. Dar era prea târziu. Sentința de moarte fu semnată în numele poporului francez de către Barras, proclamat șef al Adunării. Însăși natura era contra lor prin ploaia care începuse să curgă din plin și care împrăștiase masele înflăcărâte. Robespierre fu rănit de un glonte rătăcit de aură, iar bravul Le Bos, tovarășul de suferințe și lupte al lui Saint-Just se sinucise. Cu rana sângărândă Robespierre împreună cu tovarășii săi fură țorâți până la locul ghilotinei, aci o multime imensă, îmbrăcată în haine de sărbătoare aștepta fericită, începerea hidebului spectacol.

Saint-Just urcă treptele esafodului fără frică. Nu se citea în ochii acestui viguros bărbat nici cea mai mică ezitare. Muri fără nici o teamă. Locul de onoare fu ocupat apoi de toți amicii lui în frunte cu Robespierre. Partida era pierdută. Și pentru, totdeauna.

A face o judecată precisă asupra lui Saint-Just prezintă un pericol secret. Este vorba aci de a măsura un elan, de a aprecia o ipoteză. Orator, el a fost puternic și viguros. El a formulat cu formule cari au rămas, într-o formă neferitoare câteva din maximele Revoluției Franceze. A rupt cu tradiția acelu secol și anunță atotputernicia romantismului. Ca om de acțiune el a fost de un realism tare și lucid.

Dacă trebuie să-l definim dintr-o singură trăsătură, vom zice că a fost o înepușabilă voință în serviciul justiției absolute. În toate orele de indolală și neliniste, atunci când o revizuire tardivă a valorilor sociale aducea spiritului la început scepticismul. Apoi ezitarea, atunci când o civilizație se destramă din cauza principiilor ei, sau mai bine zis, din cauza neaplicării principiilor ei. Saint-Just indică unicul mijloc de salvare. A se pătrunde până și în inima morții, pentru a se putea înfăptui justiția.

N. CART

(Edit. libr. Gallimard)